

DOCUMENTA HISTORICA 47.
A SZTE BTK Történelem Diákkör kiadványa

**JUAN DONOSO CORTÉS:
ÉRTEKEZÉSEK**

Fordította és a bevezető tanulmányt írta:
BÁN MÓNKA

JATEpress
Szeged 2000

DOCUMENTA HISTORICA 47.

A SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

**JUAN DONOSO CORTÉS:
ÉRTEKEZÉSEK**

Fordította és a bevezető tanulmányt írta:

BÁN MÓNKA

UATePress
Szeged 2000

A fordított szövegek forrása:
Juan Donoso Cortés, *Obras completas*, Madrid, 1970, 2. k.

Szakmai lektor:
DR. ANDERLE ÁDÁM

Sorozatszerkesztő:
MÜLLER LÁSZLÓ, PÁNDI LAJOS

©SZTE BTK Történelem Diákkör, 2000
©Bán Mónika, 2000
HU – ISSN 1216 - 0954

Katolikus út a XIX. századi spanyol politikában: Juan Donoso Cortés

Juan Donoso Cortés, a spanyol politikai filozófia kiemelkedő alakja a XIX. század szülötte volt, egy drámai és forradalmakban bővelkedő századé, melynek minden jelentősebb szellemi mozgalma valamilyen formában nyomot hagyott Donoso Cortés 1848 után kikristályosodó gondolatrendszerében. Első, radikális liberális megnyilvánulásai (ifjúkori versci) és főműve, a konzervatív *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo* (Esszé a katolicizmusról, liberalizmusról és a szocializmusról)¹ szellemisége teljesen eltérő. Életútját vizsgálva meglepődve tapasztalhatjuk, hogy ez az óriási változás – radikális liberálisból konzervatív királypártivá – nem egy váratlan fordulat, hanem fokozatos változás eredménye. Mikor elpártol ifjúkori nézeteitől, ezt nem értékelhetjük megalkuvásként vagy köpönyegforgatásként. Arról van szó, hogy a liberális szellemi környezetben eltöltött fiatalság után visszatér abba a társadalmi környezetbe, amelyből származik és amelyhez tartozik – a tulajdonnal rendelkező polgárság illetve nemesség –, és amelynek szellemi és anyagi érdekeit fenyegetve látja a forradalmak, illetve a forradalmak eszmei bázisát szolgáló liberalizmus (és szocializmus) által.²

A megoldás, az egyetlen, minden társadalmat boldogító lehetőség szerinte: a kereszténység, azon belül is a katolicizmus. Filozófiájának alapképlete a következő: a világban credendően kozmikus rend uralkodik. Az ember megbontotta ezt a rendet. Helyreállításának egyetlen lehetősége a keresztény út követése az élet minden területén, így a politikában is. Politikai filozófiájának a kulcsa tehát a kereszténység: mindent erre vezet vissza, mindennek végső oka, célja vagy értelme a kereszténység vagy ennek hiánya. Számára még civilizáció sem létezik vagy létezhetett a

¹ In: *Obras completas* Madrid, 1970, 2. k., "Escritos de 1851".

(Donoso Cortés Összes művei, 1851-es írások).

² „Las páginas acerca del porqué los antiguos revolucionarios se han convertido en conservadores son muy significativas: los españoles saben que toda la revolución promovida por las masas va siempre acompañada de una irrupción en las propiedades, porque las masas no hacen las revoluciones por principios, sino por intereses.” Federico Suárez: *Vida y obra de Juan Donoso Cortés* (Juan Donoso Cortés élete és munkássága), Pamplona, Ediciones Eunatic, 1997, p. 156. (Sokatmondóak azok az oldalak, melyek arról szólnak, hogy miért válnak konzervatívokká a régi forradalmárok: a spanyolok tudják, hogy a tömegek forradalma mindig a tulajdonviszonyok megváltozásával jár együtt, mert a tömegek nem eszméikért, hanem érdekeikért robbantják ki a forradalmakat.)

kereszténység határain kívül.³ Kultúra természetesen igen, de az számára egy másik – magasabb erkölcsi értékeket nélkülöző - kategória.

Filozófiai rendszerének alakulását, változásait, életútja követésével érthetjük meg a legjobban.

Donoso Cortés életútja

Juan Donoso Cortés birtokos nemesi családból származott, apja, Pedro Donoso Cortés ügyvéd volt. Juan, tíz gyermek közül a legidősebb, egy extremadurái faluban, San Benitóban született 1809-ben, a napóleoni háborúk idején. Katolikus, ugyanakkor felvilágosult családban nőtt fel, a szülők külön tanárt fogadtak gyermekeik mellé. Tizenegy évesen a Salamancai Egyetem középiskolának megfelelő évfolyamára küldték tanulni. Egy évvel később átírták egy cáceresi középiskolába, hogy közelebb legyen a családhoz. 1823-ban rövid időre Badajozba költözött, majd ugyanebben az évben beiratkozott a sevillai egyetemre jogot tanulni. Feltehetően Salamancában szerette volna folytatni a tanulmányait, de a salamancai egyetem 1823-ban – a liberális válság miatt – nem nyitotta meg kapuit.

1823 fontos év Donoso életében. Három liberális év után – 1820-1823 - a Szent Szövetség katonai beavatkozásával VII. Ferdinánd ekkor állította vissza az abszolutizmust, és kezdte meg újult erővel a liberálisok üldözését. Donosót, aki ekkor még liberális volt, ez igen mélyen érintette. 1823 azonban pozitív élményeket is tartogatott a számára. Sevillában olyan kiválóságok voltak a tanárai, mint Blanco White, Cienfuegos, Jovellanos, és ez az az időszak, amikor személyes kapcsolatba került Manuel José Quintanával és egy másik liberálissal, Julián de Lunával, aki szintén erős hatással volt Donoso liberalizmusára.

Diákévei a szellemi aktivitás jegyében teltek. Társaival egy irodalmi társaságot hozott létre, ahol romantikus szerelmes és politikai verseket írtak.

---

³ „Consideraciones sobre el cristianismo”, három cikkből álló sorozat, mely 1838 októberében és novemberében jelent meg a spanyol *El Correo Nacional* című újságban, valamint: *Obras completas*, id.mű., „Escritos de 1838” („Értekezések a kereszténységről”, mely a *Nemzeti Értesítőben* jelent meg).

Tanulmányait 1828-ban fejezte be, és Madridba költözött. Maga Quintana írt számára ajánlólevelet Agustín Duránhoz, akinek az évben megjelent irodalmi értékezése⁴ hatott Donosóra. Madridban azonban nemcsak pozitív hatások érték. Itt találta magát először szembe a valódi étellel: anyagi problémákkal, rosszindulattal, ellenfelekkel.

Az 1829/30-as tanévben Quintana ajánlására megkapta az Esztétika- és Irodalomtudományi katedrát a cáceresi középiskolában. Év eleji bemutatkozó beszédét a klasszicizmusról és a romanticizmusról írta. Egyike volt a romantika legkorábbi spanyolországi híveinek és védelmezőinek, ez egész életét végigkísérte és politikai műveire is erősen hatott. A cáceresi beszédben többek között megállapította, hogy a romantika születése az emberiség szellemi fejlődésének egyenes és szükségyszerű következménye volt.

Cáceresben nősült meg 1830-ban. Felesége, Teresa Carrasco, befolyásos extremadurai család lánya, akit gyerekkora óta ismert. A tanév befejeztével a házaspár San Benitoba költözött, Donoso családjához, majd 1832-ben Madridba települtek, és Donoso ügyvédként kezdett dolgozni.

1832 fordulópontot jelentett Donoso életében. Ekkor kezdett el komolyan foglalkozni a politikával, és ekkor kezdtek nézetei irányt változtatni, a liberalizmustól a konzervativizmus felé fordulni. Ekkor írta a *Memoria sobre la situación actual de la Monarchia* (Jegyzetek a Monarchia jelenlegi állapotáról) című értekezését⁵, ez első politikai műve. Elismeri benne a Pragmatica Sanctio legitimitását, s ezzel nyíltan a gyermek Isabel és családja mellé áll, az általa bitorlónak tartott Don Carlossal szemben, mivel a Pragmaticát tartja legitimnek, Don Carlóst pedig lázadónak, a törvényes rend felforgatójának.⁶ Történelmi tényekkel

---

⁴ *Discurso sobre el influjo que ha tenido la crítica moderna en la decadencia del teatro antiguo español y sobre el modo con que debe ser considerado para juzgar convenientemente de su mérito peculiar.* (Victor García de la Concha [dir.]: *Historia de la literatura española R., Siglo XIX (I)*, Madrid, Espasa Calpe, 1997, Cap.: 2.6.).

(Értekezés a modern kritika szerepéről a hagyományos spanyol színház hanyatlásában, valamint arról, hogyan kellene sajátos érdemei alapján megítélni. – A címet a Victor García de la Concha által szerkesztett *A spanyol irodalom története* című könyv 8. kötete közli).

⁵ In: *Obras completas*, id.mű.- „Es la primera justificación conocida destinada tanto a legitimar el golpe de Estado de La Granja como a proporcionar un fundamento teórico al Régimen Liberal.” Suárez, id.mű, p.149. (Ez az első ismert igazolása annak az államcsínynek, valamint elméleti alapja a Liberális Rendszernek.)

⁶ Spanyolországban a XVIII.századig a lányági örökösödés törvényes és elfogadott volt. V. Fülöp (Bourbon) egy törvénnyel eltörölte ez a lehetőséget. VII. Ferdinánd a Pragmatica

támasztja alá, hogy a lányági örökösödés joga korábban is létezett Spanyolországban. Ez tehát az a pillanat – a történészek szerint – amikor Donoso gyakorlatilag királypárti és konzervatív lett, noha ekkor még liberálisnak tartotta magát.

VII. Ferdinánd halála után, 1833-ban az Igazságügyi Minisztériumba nevezték ki hivatali titkárnak. Ebben feltehetően szerepe volt a *Memoriának* is, de fontos hangsúlyozni, hogy Donoso nem a karrierjét szándékozta előre mozdítani ezzel a művével, mint azt néhány kutató állítja.⁷ Suárez szerint Donoso tetteit sohasem a politikai előnszerzés mozgatta, a *Memoriával* azt akarta megakadályozni, hogy VII. Ferdinánd visszanyerve az egészségét más fordulatot adjon az eseményeknek.⁸

1834-től Donoso egyre aktívabban kezdett foglalkozni a politikával. Ez évben megjelent *Consideraciones sobre la diplomacia* (Értekezések a diplomáciáról) című műve⁹ nagy visszhangot keltett. Az 1812-es Cádizi Alkotmányt elemezte a politikus-filozófus szemszögeből. Donoso tanulmányának megjelenéséig két vélemény létezett az 1812-es Alkotmányról. Az egyik szerint ez az alkotmány a szabadság alapvető dokumentuma, a másik, ellentétes vélemény szerint pedig forradalmak, felfordulások, erőszakos események szülője. Donoso szerint minden alkotmányt az adott kor történelmi-társadalmi összefüggései alapján kell megítélni. Ugyanaz az alkotmány, mely egy adott történelmi helyzetben megfelel a társadalom szükségleteinek, az idők előrehaladtával, megváltozásával már nem tudja betölteni ezt a funkcióját. Az 1812-es Alkotmány a maga korában, amikor a trón megürült, és a társadalomnak egy közös ellenséggel kellett szembenéznie, megfelelt a szükségleteknek. De 1820-ban, teljesen eltérő körülmények között az 1812-es Alkotmány változtatások nélküli visszaállítása alapvető hiba volt.

Sanctioval a lányági örökösödést kívánta visszaállítani 1830-ban, mivel nem volt fiú leszármazottja, csak egy kislánya, az akkor még csecsemő Izabella. A király testvére, Don Carlos, és hívei nem fogadták el a Pragmaticát, s ez polgárháborúhoz vezetett. Donoso Cortés a mérsékelt liberálisokkal együtt a Pragmaticát támogatta, létezősúlyát azzal igyekezett alátámasztani, hogy a lányági örökösödésnek korábban évezredek hagyományai voltak az Ibériai-félszigeten.

⁷ E. Schramm, Santiago Galindo.

⁸ Suárez, id.mű., p.159.

⁹ In: *Obras completas*, id.mű., „Escritos de 1834”.

A következő években Donoso Cortés a politikai élet egyre jelentősebb személyiségévé vált. 1835-ben extremadurái területi biztosnak nevezték ki azzal a küldetéssel, hogy területét nyerje meg a kormány számára. Donoso sikeresen teljesítette ezt a feladatot. 1836-ban Donoso is indult a választásokon, és Badajoz parlamenti képviselője lett. Ugyanebben az évben kezdte meg előadásorozatát a madridi Ateneóban¹⁰. *Derecho político* (Politikai jog) címmel. 1837-ben a választási törvényről publikált műve¹¹ nagy vihart kavart. Ebben az intelligencia felsőbbrendűségét hirdeti, szerinte a politikai hatalmat az intelligenciának kellene gyakorolnia. Ezt az indirekt választási rendszer által látja biztosítottnak. Ugyanezen évben Donoso – a Calatrava-kormány elleni fórumként – megalapította a *Porvenir* (Jövő) című folyóiratot, melyet 1838-ban, Calatrava bukása után megszüntetett. A *Porvenir* után 1839-ben egy másik folyóiratot is alapított, az *El Pilotó*t (Révkalauz), mely 1840-ig működött.

1840 júniusában Pérez de Castro kormánya is megbukott, a következő miniszterelnök Antonio González lett, kormányában több mérsékelt mint radikális liberális miniszterrel. Donoso egészségügyi okokra hivatkozva engedélyt kért, hogy Franciaországba utazhasson. Carlos Valverde szerint¹² ekkor már számítani lehetett arra, hogy a régensnő, Mária Krisztina száműzetésbe kényszerül, s Donoso azért utazott Franciaországba, hogy ott a segítségére lehessen. Donoso lovagiassága annyira megnyerte a régensségről, s így lányai nevelői jogáról lemondani kényszerült Mária Krisztinát, hogy Donosót bízta meg ezzel a feladattal. Csakhogy Espartero tábornok nem fogadta el Donosót az infánsnők nevelőjének, helyette Agustín Argüellest nevezte ki. Donoso egészen 1843-ig, az új választásokig Párizsban maradt önkéntes száműzetésben.

Espartero tábornok bukása után, 1843-ban, VII. Ferdinánd lányát, Izabellát nagykorúsították, és II. Izabella néven trónra lépett. Mária Krisztina még nem térhetett vissza a száműzetésből, de levélben javasolta lányának, hogy Donosót – aki ekkor már Spanyolországban tartózkodott – nevezze ki személyi titkárnak, s Izabella így is tett. Donoso, hogy Mária Krisztina visszatérését népszerűsítse, megjelentette a *Revista de Madrid*-ban

¹⁰ Tudományos-kulturális egyesület Madridban.

¹¹ „La Ley electoral considerada en su base y en su relación con el espíritu de nuestras instituciones”. In: *Obras completas*, id.mű., *Derecho político*. (A választási törvény alapjai és szellemisége intézményeinkben.)

¹² *Introducción*, In: *Obras completas*, id.mű. III/6.

Mária Krisztina régensségének a történetét. Mária Krisztina hazatérése után Donoso fokozatosan emelkedett a ranglétrán, végül 1846-ban megkapta a Valdegamas márkija és a Valle viconte-ja címetet.

1844-ben aktívan részt vett az 1837-es Alkotmány megreformálásában. Élete látszólag nyugalmasan telt, de az udvarban több ellensége is volt, köztük Narváez tábornok. Nehezen viselte Izabella királynő szeszélyeit is. II. Izabella házassága Francisco de Asisszal valóságos katasztrófa volt, a helyzetet súlyosbította, hogy a 16 éves királynő beleszeretett Serrano tábornokba, és ezt nem is titkolta. Emiatt megromlott a kapcsolata az anyjával, Mária Krisztinával is, aki éppen ezért ismét elhagyta kényszerült Spanyolországot. Donoso ismét elkísérte a volt régensnőt Párizsba, és pár hetet vele töltött.

1847 politikai feszültségekkel terhes év volt, kormányok váltották egymást, végül októberben Narváez tábornok került hatalomra. A korábbi ellenségeskedést feledve Donoso 1849 január 4-én híres parlamenti beszédében¹³ megvédte Narváez tettét, a madridi és sevillai felkelések leverését, s egyúttal a diktatúra intézményét is, melyet az adott történelmi helyzetben megengedhetőnek, sőt szükségesnek tartott. Abban, hogy ez a nagy vitát, sőt botrányt kavart beszéd megszülessen, elsődleges szerepük volt az 1848-as forradalmaknak, melyeket Donoso egyre borzalmasabbnak talált. A 48-as forradalmaknak döntő szerepük volt Donoso világnézetének alakulásában is, ezek szilárdították meg véglegesen konzervatív-keresztény-királypárti meggyőződését.

A forradalmak után, 1849-ben a berlini spanyol nagykövetségre kapott kinevezést. Barátja, Pidal márki szerezte neki ezt az állást. Február 22-én érkezett Berlinbe, de alig nyolc hónap után visszatért Madridba. Nem érezte jól magát Berlinben, nem ismerte a nyelvet, nem szerette különösebben a németeket, az éghajlat pedig kikezdté az egészségét. Ebben az időszakban figyelt fel a szocializmusra, és kezdte egyre fenyegetőbb veszélynek tartani Oroszországot, valamint a szláv népeket. Új gondolataiból 1850-ben született híres értekezése Európáról¹⁴, s ezt nem sokkal később követte az értekezés Spanyolországról¹⁵.

---

¹³ *Discurso sobre la dictadura* (Értekezés a diktatúráról), In: *Obras completas*, id.mű., 2. k., 310-323 p.

¹⁴ *Discurso sobre la situación general de Europa*, In: *Ibidem*, 2.k., 450-466.p. (Értekezés Európa általános állapotáról.)

¹⁵ *Discurso sobre España* (Értekezés Spanyolországról), In: *Ibidem*, 2.k., „Escritos de 1850”.

1851-ben Párizsba nevezték ki külügyminiszternek. Tavasszal rövid látogatást tett Belgiumban Metternichnél. Metternich nagyra becsülte Donosót, bár a jellemük meglehetősen különböző volt. De Metternich saját politikájának filozófusát látta Donosóban. Nézeteik Európa sorsát illetően alapjaiban megegyeztek. Mindketten tartottak attól, hogy Európa a forradalmak által visszakerülhet a barbárság állapotába, mert mindketten úgy gondolták, hogy a forradalom maga a tagadás (az Istené, a politikai hatalomé, stb.) Megegyeztek abban is, hogy csak a kereszténység (katolicizmus) képes megmenteni ettől a veszélytől Európa népeit, bár Metternich távolról sem volt olyan vallásos, mit Donoso. Metternich a vallást a világ számára szükséges összetartó erőnek tekintette.¹⁶ Metternich olvasta Donoso - a későbbiekben leghíresebbé vált - tanulmányát az *Ensayo sobre el catolicismo, liberalismo y el socialismo*-t, és szívből gratulált hozzá. Ezután Donoso haláláig leveleztek.

Az *Ensayo* hatalmas visszhangot váltott ki, a legnagyobb támadás egy francia pap, Gaduel részéről érte, aki *L'Ame de la Religion* (1852) címmel publikált egy cikket Donoso tanulmánya ellen, melyben elsősorban Donoso katolicizmusról vallott nézeteit bírálta. Donoso 1853-ban válaszolt rá, nyílt levelet tett közzé a *L'Univers*-ben. Az *Ensayo* körül kialakult polémia valószínűleg tovább folytatódott volna, de Donoso Cortés 1853 tavaszán súlyosan megbetegedett, és május 3-án meghalt.

Donoso katolicizmusa művei tükrében

A katolikus vallás Donoso Cortés életének és munkásságának meghatározó ereje volt. Politikai nézeteinek változását is nagymértékben befolyásolta egyre erősödő vallásossága. Politikai műveiben kezdtől fogva döntő érveként jelentek meg a keresztény tanok, nézeteit gyakran a keresztény és a pogány világ kontrasztjával illusztrálta. Főművében, az *Ensayo*-ban a katolicizmust úgy mutatja be, mint a két alapvetően hibás út – a liberalizmus és a szocializmus - alternatíváját.

1838-ban jelent meg egy három részből álló cikksorozata, *Consideraciones sobre el cristianismo*, melyben csírájában már benne van

---

¹⁶ Menzer Béla: „Metternich y Donoso Cortés, Pensamiento cristiano y conservador en la revolución europea”, *Arbor* 13, 1949. Pp.63-92. (Angolból fordított cikk. Keresztény és konzervatív gondolkodás az európai forradalomban).

egész későbbi gondolatrendszere. Úgy vélte, elérkezett az a kor, amikor az emberiség – miután meggyőződött a XVIII. század filozófiai nézeteinek (szkepticizmus, ateizmus, panteizmus, stb.) terméketlenségéről – kezd ismét kereszténnyé válni, visszatér az egyetlen igazsághoz, mely az emberi társadalmak rendíthetetlen alapjává szolgálhat. Donoso ezért ebben a cikksorozatban azt kívánta bebizonyítani, hogy a kereszténység abban a korban jelent meg a Földön, amelyben az ésszerűség törvényei szerint lehetséges és egyben szükségszerű volt. A pogány társadalmak történetét áttekintve kívánta megmutatni, hogy a kereszténység nem jelenhetett volna meg a Földön sem előbb, sem később, mint abban a korban, amikor Jézus megváltotta a világot. Róma, a bűnös és zuhló Róma, létrehozta a világ anyagi egységét katonai hatalommal, s ezután szükségessé vált, hogy az anyagi egységet a szellemek erkölcsi egysége helyettesítse. Szükségszerű volt az is, hogy az erkölcsi egységet egy Rómánál nagyobb és tisztább hatalom hozza el az emberek számára. Ez a hatalom az Isten, az erkölcsi, szellemi egység pedig a kereszténység, mely Donoso szerint maga az igazság, mivel univerzális, azaz érvényes minden emberre és minden társadalomra, ezen felül mindent megmutat az embernek, amit tudnia kell az Istenről és a világról, s minden nagy problémát megold, amelyre a bölcs filozófusok nem találtak választ. Eppen ezért Donoso szerint a kereszténység az egyetlen igazi vallás és a legtekélyesebb filozófia. Ez a nézet tükröződik majd Donoso összes későbbi művében.

Tizenegy évvel később, híressé-hírhedtté vált képviselői beszédében, a *Discurso sobre la dictadura*-ban (1849) a diktatúra létjogosultságát bizonyos helyzetekben azzal próbálja igazolni, hogy az Isten is diktatórikusan kormányozza a világot, mivel – ha az emberiség érdekében szükséges – megszegi azokat a törvényeket, melyeket ő maga alkotott. Donoso úgy véli, hogy mivel a törvények vannak a társadalomért, és nem a társadalom a törvényekért, válsághelyzetben szükségessé válhat, hogy az ország vezetése áthágja a törvényeket a társadalom érdekében.

A *Discurso sobre Europa* című értekezésében Donoso az isteni világregd és az isteni világregdről alkotott emberi elképzelések analógiájára mutatja be az emberi társadalmak alapszerkezetét és az erről szóló emberi elképzeléseket. Ezzel az analógiával próbálja igazolni a monarchia létét és törvényességét. Alaptétele a következő: létezik egy személyiséggel rendelkező Isten, aki mindenhol jelen van. Isten uralkodik az égben és a földön. Isten nemcsak uralkodik, de abszolút módon kormányozza az isteni

és emberi világot. Donoso szerint ugyancs az alapszerkezet figyelhető meg a politikai rendben is. Létezik egy személyiséggel rendelkező király, aki tisztviselői révén mindenhol jelen van. A király uralkodik az alattvalóin. A király nemcsak uralkodik az alattvalóin, de kormányozza is őket. Ez a társadalmi rend érvényes az abszolút és az alkotmányos monarchiára is, mindkettőben van egy király, mely uralkodik és kormányoz. Ez a világ alaprendje, melyet az emberek a közelmúltban megkíséreltek tagadni mind isteni, mind emberi szinten. A filozófiában megjelent a *deista* nézet, mely azt állítja, hogy Isten létezik, Isten uralkodik, de nem kormányoz. Ennek a nézetnek felel meg az emberi társadalmak tekintetében a radikális liberális párt véleménye, mely szerint a király uralkodik, de nem kormányoz. Egy másik filozófiai nézet, a *panteizmus* szerint Isten létezik, de nem rendelkezik személyiséggel. Kormányoz, de nem uralkodik. Az isten maga az emberiség. Az emberi világban a köztársaságpártiak nézete felel meg a panteizmusnak, mely szerint a hatalom létezik, de nem rendelkezik személyiséggel, nem uralkodik és nem kormányoz. Végül az *ateisták* azt állították, hogy Isten nem létezik, így nincs kormányzó erő sem. Donoso szerint a régensség intézménye közelít az ateizmus analóg rendszeréhez, s ez természetesen roppant veszélyes. Itt hívja fel Donoso először a figyelmet arra a veszélyre, amelyet Oroszország és a szláv népek jelenthetnek Európa számára.

Értekezésének hatalmas visszhangja támadt Spanyolországban és külföldön is, elsősorban Franciaországban. Egy évvel később jelent meg főműve, az *Ensayo sobre el catolicismo, el liberalismo y el socialismo*, mely még nagyobb vihart kavart. Az *Ensayo*-ban a társadalmak három lehetséges eszmei útját – a liberalizmust, a szocializmust¹⁷ és a katolicizmust – elemzi. Első lépésként megállapítja, hogy minden nagy politikai probléma szoros kapcsolatban van valamilyen nagy teológiai kérdéssel. Mielőtt elemezné a liberalizmust és a szocializmust, kifejti, hogy Isten maga a teljesség, minden dolog magyarázata benne található. A teológia Isten tudománya, így a teológia univerzális tudomány. Az első könyvben kifejti a katolicizmus mint eszme és mint életmód erőnyeit, tökéletességét, s ezután kerít sort arra, hogy a liberalizmus és a szocializmus tanait megcáfolja. A liberalizmus fő hibája szerinte abban áll, hogy előtérbe helyezi a politikát, és nem szentel figyelmet a társadalmi és

---

¹⁷ Érdemes rámutatni, hogy a Kommunista Kiáltvány 1848-ban jelent meg, és Donoso nagyon hamar, 1851-ben reagált rá, egy teljesen új alternatívát kínálva.

vallási kérdéseknek. A liberalizmus termékellen eszme, a szocializmussal ellentétben megáll félúton. A liberálisok csak a politikai rendszert akarják megváltoztatni, a szocialisták viszont mindent. A szocialisták Donoso szerint filozófiai tekintetben racionalisták, politikai tekintetben köztársaságpártiak, vallási tekintetben ateisták. Donoso meggyőződése és egyúttal féltelme szerint, amennyiben a társadalmak nem a katolikus utat választják, a szocializmus kerül hatalomra, ez pedig számára egyet jelent a katasztrófával.

Donoso katolicizmusa az évek előrehaladtával egyre radikálisabbá vált, végül az egyetlen lehetséges megoldásnak látta, mely megmentheti az emberi társadalmakat a forradalmak okozta katasztrófától.

Donoso Cortés politikai filozófiájának sok követője támadt, a konzervatív gondolkodók mindig visszatértek hozzá. Az 1880-as és az 1940-es években, valamint Spanyolországban a Franco korszakban különösen méltatták, nem egyszer vissza is éltek nézeteivel.¹⁸ A legújabb és talán legobjektivebb megközelítés életével és munkájával kapcsolatban Federico Suárez műve¹⁹, mely 1997-ben látott napvilágot.

---

¹⁸ Botos Máté „A liberális katolicizmustól a legitim diktatúráig” című tanulmányában ír Donoso Cortés huszadik századi interpretációjáról (In: Hommages á Kulin Katalin, Budapest, Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, 1997, pp.38-50).

¹⁹ *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, id.mű.

Felhasznált irodalom

- Accedo Castilla, José F. *Donoso Cortés y la revolución del 1848*, Sevilla, Ateneo, 1956.
- Botos Máté: „A liberális katolicizmustól a legitim diktatúráig”, In: *Hommages à Kulin Katalin*, Budapest, Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, 1997, pp.38-50.
- Donoso Cortés, *Obras completas*, Madrid, 1970, 2v. (Bevezető tanulmány és jegyzetek: Carlos Valverde.
- Fagoaga, Miguel: *El pensamiento social de Donoso Cortés*, Madrid, Ateneo, 1958.
- García de la Concha, Victor (dir.), *Historia de la literatura española 8., Siglo XIX (I)*, Madrid, Espasa Calpe, 1997, Cap.2.6.
- Menzer Béla, „Metternich y Donoso Cortés, Pensamiento cristiano y conservador en la revolución europea”, *Arbor* 13, 1949, pp.63-92.
- Suárez, Federico: *Vida y obra de Juan Donoso Cortés*, Pamplona, Ediciones Eunat, 1997.

Értekezés a kereszténységről (1838)

Ezen értekezések 1838 októberében és novemberében láttak napvilágot az El Correo Nacional című újságban. A harmadik cikk befejezetlensége azt sugallja, hogy Donoso Cortés folytatni szándékozott a sorozatot, de erre, illetve a folytatások megjelenésére ismeretlen okból nem került sor.

I.

Napjaink egyik egyedülálló jelensége az értelmiség azon nyílt törekvése, hogy elmékedése központi kérdésévé tegye a kereszténységnek az emberi társadalmakra gyakorolt hatását. Ez pedig abból áll, hogy a keresztény vallás – politikai, vallási és társadalmi forradalmak legyőzője – végül diadalmaskodott a filozófia felett is, mely a XVIII. században fellázadt ellene, de a XIX.-ben már elismerte hatalmát. A filozófia, mely először szkeptikus lett, majd ateista, aztán panteista és újkeresztény, ismét kezd kereszténnyé válni, minden tekintetben. Valóban csodálatos dolog látni, hogy azokban az időkben, mikor a legjelesebb férfiak tűnnek el a világból anélkül, hogy emlékük megmaradna, mikor a legszilárdabb építmények rázkódnak meg, és a legrégebb intézmények tűnnek el a földről, törlik el önnön társadalmi tekintélyüket, sőt, még az emlékük is elvész; a kereszténység továbbra is győztesen kerül ki a kegyetlen harcból, melyet az emberi értelem mozdit századunkban a fenséges és állandó dolgok felé. Így aztán a filozófusok, miután meggyőződtek elméleteik terméketlenségéről, rájöttek, hogy a vallási igazság az egyetlen, mely az emberi társadalmak megrendíthetetlen alapjául szolgálhat, a népek pedig belefáradva a forradalmakba és a zavargásokba, ismét összegyűlnek az oltár lábánál, mint az Egyház fénykorában. Úgy tűnik, mindenki – a filozófusok és a népek egyaránt - menedéket keresnek a földet ostromló dühöngő szélvészektől. Az ember elhagyja Istent, mikor a jólét ösvényein jár, de visszatér hozzá, amikor beköszönt a szükség. S mivel Európa most éppen ebben az állapotban van, nem meglepő, hogy minket is ugyanazok a problémák foglalkoztatnak mint Európát, hiszen a sajtó kötelessége, hogy hű tükré legyen a századnak, amelyben megjelenik, és a társadalomnak, amelyben tródik.

Ma megkísérlem, hogy olvasóim érdeklődését arra a korra irányítsam, amelyben megjelent a Földön a kereszténység, és ha történetesen sikerül ezt a tárgyat oly mélységekig feltárnom, mint azt a téma megkívánja, megállapításaimból szükségszerűen következik majd, hogy a kereszténység akkor jelent meg, amikor ez logikusan lehetséges és logikusan szükségszerű volt. Tehát nem jelenhetett meg sem korábban, sem később, mert később – ésszerűen következtetve – haszontalan, korábban pedig – ésszerűen következtetve – lehetetlen lett volna.

Ez a tény, amit itt leírok, bizonyítja, hogy a Gondviselés nem tár fel egyszerre minden igazságot az embereknek, hanem egymás után teszi ezt, ama törvények szerint, melyet ő maga alkotott. Nem is lehetne másként, hiszen ha egyszerre tárná fel az igazságokat, megtörne a sorrend törvénye, ez pedig az a törvény, melynek a Gondviselés által minden lény alá van vetve, aki az időben él. Ha ez nem volna így, akkor a kereszténység, mely maga az igazság és a teljes igazság, már a világ kezdetén feltárult volna az embereknek. Ebből következik, hogy amikor azt mondom, a kereszténység lehetetlen lett volna az előtt az időpont előtt, mint amelyben megjelent a Földön, semmi mást nem akarok mondani, mint azt, hogy korábbi megjelenése nem lett volna összeegyeztethető az egymásutániség törvényével. Isten pedig nem akarja, hogy ez a törvény megtörjön, mert ez az ő isteni akaratának a műve.

A kereszténység azért maga az igazság és a teljes igazság, mert lényegét tekintve katolikus, azaz univerzális és érvényes mindenre, minden egyes emberre, minden egyes emberi társadalomra; és sajátja mindennek, minden egyes embernek és minden egyes emberi társadalomnak. A kereszténység feltárlásával tanulta meg az ember mindazt, amit tudnia kell és tudnia szabad az Istenről, a világról, a többi emberről és önmagáról. Ebből következik, hogy a kereszténység az egyetlen igaz vallás, és ugyanakkor a legtökéletesebb minden filozófia között, mert minden nagy problémát tökéletesen megold, amelyet a bölcs filozófusok sohasem tudtak megoldani.

E nézőpontból tekintve a kereszténység tökéletes kultúra, míg a bölcsek civilizációja nem volt az. Mégis, hogyan született volna a kereszténység az emberrel és a világgal együtt? Talán nem a gondviselés törvénye-e, hogy az embert sötétség vegye körül, mielőtt a fényre lépne, hogy megélje a barbárság korszakát a kultúráé előtt, és a kultúrát az előtt, mielőtt elérné a legmagasabban fejlett civilizációt? Talán nem a gondviselés

törvénye-c, hogy az ember fokozatosan megüszítulva haladjon előre Isten segítségével, de még inkább saját primitív, tudatlan erőfeszítéseinek köszönhetően? Ha a kereszténység már az emberiség bölcsőjében feltárult volna, a barbárság nem létezett volna, márpedig a barbárság léte a gondviselés szándéka volt. Ebből látható, hogy a kereszténység fénye miért nem oszlatta el a felhőket, melyek a világ kezdetén terjedtek el a Földön. A kereszténység nem tárulhatott fel ingyen. Az embernek és a világnak előbb előre kellett haladnia a dicsőség útján, hogy a kereszténység lehessen erőfeszítései és fáradságos munkája jutalma. Ezért teljes nyugalommal kijelenthetjük, hogy valamennyi század, mely megelőzte Jézus születését, arra szolgált, hogy előkészítse eljövetelet, akár a hírnökök.

A nemek egyesültek, hogy egyesülésükből megszülessen a család; a családok egyesültek, hogy egyesülésükből megszülessen a törzs; a törzsek békét kötöttek egymás között, hogy szövetségükből és egyesülésükből létrejöjjenek a nemzetek. Ily módon az egyén beleolvadt a családba, a család a törzsbe és a törzs a nemzetbe. Miután létrejött a társadalom, a népek a harctereken találkoztak újra; Róma szétküldte a világba légióit, s a légiók a Capitoliumhoz láncolták a világot. Ekkor alakult meg végül is az emberi nem egysége.

De ez csak anyagi egység volt, kardok műve. Hogy a Gondviselés szándéka teljesüljön, szükséges volt, hogy a népek anyagi egyesülését a szellemek erkölcsi egyesülése helyettesítse; hogy amint Róma meghódította a Földet, valami Rómánál nagyobb hatalom meghódítsa az embereket: vagy hogy amint megjelent egy hatalmas törvényhozó hatalom, hogy az embereket alávesse a polgári törvényeknek, jöjjön el a Földre a Törvényhozó, hogy erkölcsi törvényeket szabjon az embereknél. Ekkor jelent meg Jézus a Földön és a hit erejével uralta az embereket, amint Róma karddal igazta le a nemzeteket. A Római Birodalom volt az az intézmény, melyet a Gondviselés kijelölt arra a feladatra, hogy készítse elő a világot Krisztus eljövetele. A Római Birodalom volt ily módon az Isteni Törvényhozó messiása.

Már az eddigiekből is kitűnik, hogy milyen hatalmas az a filozófia, mely az emberi történések mozgatójában rejlik, és milyen csodálatos a Történelem folyama a kereszténység magasságából szemlélve, mely kétségkívül a Történelem központja.

Bemutattuk tehát, hogy az emberi nem anyagi egységének meg kellett előznie az erkölcsi egységet, tehát Rómának Krisztus előtt létre

kellett jönnie. A következő cikkben bebizonyítom, hogy az emberek Megváltója éppen abban a korszakban jött el a Földre, amelyet a Gondviselés szándéka és a Történelmi szükségszerűség megkövetelt.

II.

Az előző cikkben elmagyaráztam Róma rendeltetését, mely az volt, hogy anyagi szinten egyesítse a népeket, lehetővé téve ily módon, hogy részesülhessenek az emberi nem erkölcsi egységének eszményében, mely a Megváltó eljövételével feltárult minden ember és nemzet számára. A Történelem ennek a teóriának minden pontját igazolta, mivel Jézus nem jött előbb az emberek közé, mint Augustus idejében, amikor a különböző népek és területek egyesülése az anyagi világ szintjén már létrejött. Hogy mindez mindenki számára könnyen érthetővé váljon, az alábbiakban röviden ismertetem néhány adattal a Római Birodalom kiterjedését Augustus idejében.

Mértékletes számítások szerint a Birodalom kiterjedése észak-déli irányban 600, kelet-nyugati irányban több mint 1000 mérföld volt, területe mintegy 80.000 négyzetmérföld. A Rajna, a Duna, a Fekete-tenger és Caledonia alkották északi határait. A rómaiak hatalmában volt a Skótfelföld és Nagy Britannia egészen Caledoniáig. A Duna és a Rajna képezték a határt a barbár és a civilizált Európa között. A Rajna védte Galliát, mely magában foglalta egyszersmind Helvéciát és Belgiumot, a Duna védte az Itáliai- és az Illír-félszigetet. Jobb partján a rómaiak birtokában volt Ractia, ma Svájc; Noricum, ma Bajorország; Pannónia, ma részben Ausztria és Magyarország, és Mocsia, ma Bulgária. Azt a keskeny térséget, mely a Duna és a Rajna forrásvidéke között terült el, egy erődláncolat védte, Kis-Ázsiát pedig a Fekete-tenger. Déli partjának legnagyobb része a rómaiak kezében volt.

Keleten Armenia hegyei képezték a Birodalom határát, valamint az Eufrátesz egy szakasza és Arábia sivatagai. A Kaukázus volt a választófal a szkíták, a perzsák és a rómaiak között. Kis-Ázsia hegyeinek legzordabb és -kietlenebb részét az ibérek lakták, akik megőrizték függetlenségüket. A hegyek termékenyebb része az örményeké volt, akiket egymás után igáztak le a rómaiak, a parthusok és a perzsák, ezeknek rendre adót fizettek. A Tigris és az Eufrátesz az örmény hegyekből erednek, vizük később a Perzsa-

öbölben egyesül, átszelik Mezopotámia síkságait. A Római Birodalomnak ezen az egész keleti részén az Eufrátesz partja és a Szíriai-dombság közt elterülő sivatagokig nem voltak természetes határai. Arábia sivatagai védték Szíriát 200 mérföld hosszan. Egyiptomot pedig a Vörös-tenger.

Délen Líbia és a Szahara, nyugaton az Atlanti-óceán képezték Róma határait. Ez a rövid áttekintés a Római Birodalom hatalmas területéről (melyet minden történetíró, különösen pedig Sismonde de Sismondi²⁰ leír), magában foglalja azt is, hogy mennyi különböző népcsoport engedelmessé vált a császároknak. Sem előbb, sem később nem nyomta a Földet ilyen kolosszális méretű Birodalom. Csak a barbár vándorló törzseket nem érte el Róma hatalmas karja; a világ urai megfedkeztek róluk, mivel szegények és alantasok voltak. A népek egyesítése tehát az anyagi dolgok szintjén befejeződött. Róma volt a főváros. A Capitolium a trónus, a császár az emberi nem ura. Ezt az anyagi egyesülést követte később a törvény, melyre a köztársasági intézmények hanyatlása valamint a szokások és egyéni érdekek gyors változása támasztott igényt a hatalmas Birodalomban. A polgárok jogait tiszteletben tartották, míg Róma polgárai hozták a törvényt a Fórumon, és lábbal tiporták, mikor a császárok zsarnokoskodtak győztesek és legyőzöttek, nemesek és plebejusok, rómaiak és provinciabeliek fölött; ugyanabba az igába, ugyanabba a szolgaságba hajtották őket. Egy caracallai ediktum szerint a Birodalom minden lakója megkapta a polgárjogot. Mi volt ekkor Róma? Mi volt ekkor a népek királynője? Aki rabigába hajtotta a Földet, rabszolgává vált, mert a legyőzöttek polgárok lettek, és a polgárok császárok lehettek, és a császárokat megfosztották diadémuktól, jogaruktól és bíboruktól, és fémkarikát raktak a nyakukba. Mit tett ekkor a régi nemesség? Mit tettek ekkor a büszke szenátorcsaládok, akiknek a kegye kívánatosabb volt, mint a királyoké, mert szavukra birodalmak tűntek el, koronákat, prefektúrákat adományoztak vagy vettek vissza?

A város, mely a világ úrnője volt, és jeles szenátorai, akik kezükben tartották az Örök Város sorsát, most fenékgig üritették a megaláztatás serlegét, miután kiürítették az emberi nagyságát.

És bár a Birodalom egy volt, egy úrnak engedelmessé vált, ugyanazok a törvények szabályozták, még hiányzott belőle az egységnek egy bizonyos fajtája, mely nélkül nem létezik igazi nemzet. A törvényhozók és maguk a törvények is egységesek voltak. De hogy az egység abszolút

²⁰ Svájci történész, 1773-1842.

legyen, szükség volt rá, hogy az emberek hite is egy legyen, mert ha nem egyesülnek a hitben, az Államban nincs rend, a Hatalmas és az Alárendelt között zavar támad és a társadalomban anarchia uralkodik. A lelkek egyesítése egyazon hitben tehát nem lehetett Róma műve, mert kard ezt véghez nem viheti, nem lehetett a császárok műve, mert erőszak nem képes erre; nem lehetett filozófusok műve, mert nem következhetett tévedésből, márpedig a bölcsök filozófiája az emberiség tévedéseinek raktára volt; s végül: nem lehetett az emberek műve, mert az emberek csak átvesznek, de nem találnak ki vallásokat.

Ezért, míg a rómaiak elég hatalmasok voltak, hogy uralják a földet és rákényszerítsék törvényeiket, Róma és a világ szétváltak, s ezt a gyors szétválást az emberek semmiféle erőfeszítése sem akadályozhatta meg. Itália régi vallása oly mértékben vesztette hitelét, hogy nyugodtan kijelenthetjük - a nélkül, hogy attól kellene tartanunk, a tények meghazudtolnak - a császárok idejében, a Birodalom fővárosában már nem létezett vallás.

A szkeptikus filozófia, mely Sulla, Mario és az emlékezetes polgárháborúk idejéből származik, akkora teret nyert ekkorra, hogy a rómaiak számára az Olymposz már teljesen kihalt volt. Mindez magyarázatul szolgál arra, hogy miért nyitották meg a Capitolium ajtaját az idegen földek istenei előtt, és hogy a császárokat miért tisztelték jötevő és védelmező istenként. Az „isten” elnevezést már oly kevéssé becsülték, hogy egyaránt osztogatták római embereknek és provinciabeli isteneknek. A filozófiai iskolákkal kapcsolatban pedig kijelenthetjük, hogy a császárok idejében a filozófia a káosz érzékletes tükrévé vált.

A görög filozófusok abszurd nézeteit ekkoriban Alexandriában, minden emberi tudás akkori központjában értelmezték újra. Az egyetemes hanyatlás korának nagy gondolkodói Arisztotelész és Plátón, valamint néhány keleti misztikus tanulmányozásának szentelték erőfeszítéseiket. De a római horizont egyetlen pontján sem tűnt fel új tan, mely a lelkeket táplálhatta volna. Eközben a közerkölcsök erősen megromlottak, mert bár nem a sztoicizmus volt az egyetlen filozófiai iskola, de mégis az egyetlen, mely mélyen behatolt az emberek gondolkodásába. Ez az a kor, melyben egy elaggott civilizáció és egy enervált társadalom intonálja a becsületlen szerelem bacchus-i himnuszát, melyben a világ urai a birodalom fővárosát bordélyházzá változtatják és undorító nászt ülnek benne. Az ég minden vizei sem moshattak le ennyi bünt. Vér kellett, és nemcsak a bűnösöké.

hanem az ártatlané is: Róma vére és Krisztusé. A következő cikk erről fog szólni.

III.

Mikor az előző cikkemben a császárkori Róma züllöttségéről és gonoszságáról kezdtem írni, megközelítőleg sem tártam fel annak a pusztító kornak lelki perverzióit, az erkölcsök hanyatlásának mértékét, melyet a legsötétebb büntettek és legszennesebb bacchanáliák jellemeztek. Hogy rútságának teljes mélységeit megérthessük, Tacitust kell olvasni, a legékesszólóbban szenvedélyest, és Svetoniust, a leghidegebben szenvedélytelen történést. Nem érthetnénk meg az előbbi beszédes haragját, ha nem szolgálna neki magyarázatul az utóbbi, s amit az utóbbi mesél, hihetetlen lenne az utókor számára, ha nem érezhetnénk ki az előbbi szent haragjából.

A társadalmi szétesettség eme korszakában leginkább az sújtja le a lelket és töri meg a szellemet, hogy a világ horizontján egyetlen reménysugár sem tűnik fel, hogy a józan ész nem tudja, hogyan lehetne megmenteni a fenyegető hajótöréstől azt a társadalmat, ahol rettenetes szörnyek parancsolnak, elnyomott rabszolgák engedelmeskednek, és ahol az emberi kezek oltárt emelnek az erőszaknak. Az emberi társadalmak csak két módon tudnak megújulni: a hatalom vagy önmaguk által. Ha az uralkodó hatalom eredetét tekintve legitim, működését tekintve intelligens és erkölcsös, akkor mindig marad elég hatalma ahhoz, hogy jó irányba terelje a közerkölcsök változását. Ha a hatalom nem legitim, erkölcstelen és botrányos, még mindig van mód a hatalom megreformálására, és a társadalom megmentésére abban az esetben, ha azokat, akik engedelmeskednek, nem fertőzte meg a hatalmasok korrupciója, és ha erkölcsük tiszták. De amikor a korrupció elüszkösítette a társadalom testének valamennyi tagját, nincs menekvés, szívében halál uralkodik.

Igaz, a sztoikusok arra törekedtek, hogy megerősítsék a lelkeket és megakadályozzák a Birodalom szétszakadását. A földi értékek és élvezetek hiábavalóságát hirdették; de a sztoikusok erénye valójában üres volt és hiábavaló, mert azon a nézeten alapult, hogy elég az ember önmagában; büszke, s ugyanakkor ateista nézet volt, mellyel szembehelyezkedett a Történelem, s mely ellen intenzíven tiltakozott az emberi nem és az egész

világ. A sztoikus filozófia a legabszurdabb mind között, mert megvetve az élvezetet, tagadva a fájdalmat és a lélek spiritualitását, nincs támasza sem az égen, sem a földön. Az emberiség éppen ezért makacsul csukva tartotta a fülét eme álbölcsék magányos hangja előtt, kiknek tudománya a büszkségben gyökerezett és az öngyilkossághoz vezetett. De miért is csodálkoznánk azon, hogy a sztoikusok nem tudták saját hitükre téríteni a világot, mikor Szókratész, az első az emberek között Thea egyetlen városát sem tudta saját fenséges hitére téríteni?

Isten kétségkívül saját magának szánta az emberiség erkölcsi megújításának a munkáját, mely túl nehéz lett volna az emberek fiai számára. Mikor a társadalom egy része romlott, önmagán belül is megtalálhatja az orvosságot, de mikor az emberiség egésze szenvedett kárt, ki más adhatná vissza az egészséget, mint az, akitől az életét kapta?

Miből látható, hogy az ősi próféciák beteljesültek, hogy misztikus jelentésük megvilágosodott, és hogy elérkezett az emberek és az Istenség közti közvetítő ideje, hogy megváltsa a világot?

Nem csupán az a célom, hogy bebizonyítsam: a kereszténység sohasem volt primitív vallás, s hogy megjelenése a Földön szükséges volt, hanem azt is meg kívánom mutatni a maga teljességében, hogy ha később jelent volna meg, már nem használhatott volna, korábbi feltűnése pedig lehetetlen lett volna.

Miközben a züllöttségbe merült Róma a legsztelenebb különbségeknél adta át magát, a határok túloldalán, ahol véget ért a római törvénykezés, az erdők labirintusában és a hatalmas sivatagokban barbár törzsek vándoroltak halkán, akikről csak bizonytalan hírek jutottak el a civilizált világ népeinek a fülébe. E törzsek szokásai, törvényei, politikai és szociális élete valóságos misztériumnak számított, mert nem képezték részét a történelemnek; kietlen földjeiket nem vette szárnyára a hírnév. Mégis ezen a kietlen földön nőttek fel azok, akiknek meg kellett ostromolniuk Rómát, akiknek meg kellett akadályozniuk, hogy küzdőtérre váljon az orgiák színtere, akiknek a Capitolium padfóját kellett taposniuk, és akiknek rabszolgákká kellett tenniük a világ urait.

Hogyan alakult volna az emberi nem sorsa, ha az északi barbárok a kereszténység megjelenése előtt lerombolták volna a Birodalmat? Erre a kérdésre kell válaszolnom, hogy megmutassam: a kereszténység a barbár hódítások befejezése után hiábavaló lett volna. De mielőtt belemerülnék ebbe a bonyolult problémába, jó lesz rámutatnom arra, hogy mekkorát

tevédenek azok, akik azt hiszik, hogy a barbár népek a társadalom újateremtésének termékeny magját hordozták magukban, hiszen ez a mag teljesen terméketlenné bizonyult, mikor Rómát meghódították.

Ez a hit tehát teljes egészében téves, mert igaz ugyan, hogy az északi barbár népek mentesek voltak mindazoktól a hibáktól, melyek Rómát legyengítették, más részről viszont még távol voltak a civilizációtól, s ki tudja, milyen úton jutottak volna el hozzá, ha nem fogadják el az emberek Megváltóját. Nem mondhatjuk, hogy Rómától is átvehették volna a civilizációt, mert Róma civilizációja elsüllyedt a közös hajótörésben. Ha nem így történt volna, s a hódítók a rabszolgák kezéből vették volna át a civilizációt, átvették volna hibáit is, melyek legyengítették és romlásba döntötték.

Tehát ha az északi barbárok nem kaphatták meg a civilizációt, mely tiszta és életet ad, hanem csak azt, mely a halált nyújtja, ki merné azt mondani, hogy a korrupció okozta veszteség kisebb lett volna, mint a nyereség, amit a civilizáció ad? Én egy percig sem habozom kijelenteni, hogy a veszteség nagyobb lett volna, mint a nyereség, ha Róma hullámérge megfertőzi őket. A civilizáció nem adható át másképp, mint lassan, mert századokra van szükség ahhoz, hogy magjai kicsírázzanak; de a vétkek, melyek korrumpálják és elűzkösisítik az emberi társadalmakat, csodálatra méltó gyorsasággal terjednek egyik népről a másikra, egyik emberről a másikra, ha véletlenül kapcsolatba kerülnek. Ha egy pillantást vetünk a nagyvárosok külső negyedciben forrongó nyugtalan proletár tömegekre: mit láthatunk, amikor vad, s ugyanakkor félelmetes külsejüket szemléljük, ha nem a primitív népek barbárságának bélyegét és a civilizált népek romlottságát? Mindenki azt mondaná rájuk nézve, hogy civilizált emberek erények nélkül és barbárok a természeti népek ártatlansága nélkül. Látható tehát, hogy a barbár népek, ha kapcsolatba kerülnek egy már romlott civilizációval, mielőtt civilizálttá válnának, elvesztik ártatlanságukat.

Értekezés a diktatúráról (1851)

Előzmények: Az 1848-as európai forradalmak nagy hatást gyakoroltak Donosóra. 1849-ben a radikális liberálisok erősen támadták Narváez tábornokot, amiért az leverte a madridi, barcelonai, valenciai és sevillai forradalmi megmozdulásokat, valamint azért, mert teljhatalmat kapott a béke fenntartása érdekében. A liberálisok úgy érezték, diktatúra fenyeget. Január 3-án Cortina, a radikális ellenzék feje beszédet tartott a Parlamentben. Erre válaszolt január 4-én Donoso Cortés./

A hosszú beszéd, melyet tegnap Cortina úr tartott, s amelyre most válaszolni fogok, nagyszabású dimenziói ellenére nem volt egyéb – mérsékelt vélemények szerint sem – mint epilógus, a radikális párt hibáinak epilógusa, mely magában foglalja e párt háromszáz éves fennállásának valamennyi hibáját, amelyek manapság többé-kevésbé valamennyi emberi társadalmat nyugtalanítanak.

Cortina úr, beszédét megkezdve jóhiszeműen – hiszen a jóhiszeműség annyira jellemző eme úrra – kijelentette, hogy időnként ő maga is gyanítani kezdte elveinek hibás mivoltát, s hogy ideái valóban károsak, az abból is látható, hogy sohasem kerültek hatalomra, mindig ellenzékben maradtak. Azt tanácsolnám hát eme úrnak, hogy gyanúját gondolja át újra, s kétségei tüstént bizonyossággá váljanak. Eszméi nem a fiatalokban vannak, hanem az ellenzékben, nagyon helyesen; mivel ezek ellenzéki eszmék, nem pedig a kormány eszméi. Terméketlen, káros eszmék ezek, melyek ellen küzdeni kell, míg el nem temetik őket itt, eme temetőben, mely éppen nekik való: e szónoki emelvény pillérei alatt. *(Taps a többség padsoraiban.)*

Cortina úr követve a párt hagyományait, melyet képvisel és vezet, a februári forradalom óta, egy három részből álló beszédet tartott. Első rész: pártja dicsérete, melyet a múlt érdemeire alapoz. Második rész: a jelen sérelmeinek ismertetése. Harmadik rész: pártja jövőbeni érdemeiről szól.

Tisztelt többség: én azért szólaltam fel most, hogy megvédjem az Önök eszméit, de ne várjanak tőlem holmi dicsőretet; Önök a győztesek, s

semmi sem illik olyan jól a győztes homlokára, mint a háborgatás koronája.
(*Helyes, helyes!*)

Nem várják, uraim, hogy a sérelmekről beszéljek: nem érték Önöket személyes sérelmek, amelyeket meg kellene torolni: a társadalmat és a Trónt érték sérelmek a királynő és a haza árulóinak részéről. Nem fogok beszélni az Önök érdemeiről sem. Mi célból kellene ezekről beszélnem? Hogy a nemzet értesüljön róluk? A nemzet már tudja kívülről mindet.
(*Derűltség*).

Cortina úr két részre osztotta beszédét, melyet természetesen minden képviselő megkap majd. Cortina úr beszélt a kormány külpolitikájáról, melyet Spanyolország számára fontosnak nevezett, tekintve a párizsi, londoni és római eseményeket. Ezt a kérdést én is érinteni fogom. Ezután a képviselő úr áttért a külpolitikáról a belpolitikára. Ez a téma – Cortina úr előadásában – szerintem két részre oszlott: egyik az elvek kérdése, másik a tények kérdése: egyik a rendszer kérdése, másik a tettek kérdése. A tények és a rendszer kérdésre már válaszolt a Minisztérium, mivel ez az a szervezet, mely rendelkezik a szükséges adatokkal és személyekkel: az állam és a kormány miniszterei szokásos ékesszólásukkal oldották meg ezt a feladatot. Számomra – szinte teljesen érintetlenül – az eszmék kérdése maradt, csak ezzel a kérdéssel foglalkozom, és hozzá is kezdek, ha a Tiszelt Ház megengedi. (*Érdeklődés*).

Uraim: Mi is Cortina úr alaptétele? Ha jól értelmeztem Cortina úr beszédét, akkor alaptétele a következő: mindent a törvényességért, mindent a törvényesség érdekében, törvényesség mindig, minden körülmények között, minden esetben. Én, uraim, aki úgy gondolom, hogy a törvények vannak a társadalomért és nem a társadalom a törvényekért (*Nagyon helyes!*), azt mondom: társadalom, mindent a társadalomért, mindent a társadalom érdekében, társadalom mindig, minden körülmények között, minden esetben. (*Bravó!*)

Mikor a törvényesség képes arra, hogy megvédje a társadalmat, akkor törvényességre van szükség, de ha nem, akkor diktatúrára: Uraim, ezt a rettenetes szót – rettenetes szó, de nem annyira, mint a „forradalom”, mely mind közül a legrettenetesebb (*Elképedés*) – , mondom, ezt a rettenetes szót ejtette ki itt egy ember, akit mindenki ismer, egy ember, aki egyáltalán nem hasonlít egy diktátorra. Én azért születtem, hogy megértsen, és nem azért, hogy utánozzam őket. Két dolog lehetetlen számomra: az egyik az, hogy elítéljem, a másik az, hogy gyakoroljam a diktatúrát. Ezért – s ezt itt

hangosan, nemesen és nyíltan ki merem jelenteni – alkalmatlan vagyok a kormányzásra, nem tudom teljes lelkemmel elfogadni a kormányzást, nem tudom elfogadni anélkül, hogy lelkem egyik fele ne küzdene a másikkal, ösztöncim és értelmem ne szállnának harcba egymással. *(Nagyon helyes!)*

Ezért, uraim, azok bizonyágtételéhez fellebbezek, akik ismernek engem. Nincs senki, sem itt, sem máshol, aki azt mondhatná, hogy találkozott velem az ambíció emberektől nyüzsgő útján *(Taps)*, senki. De mindenki megtalálhat engem a tisztas polgárok szerény útján. Így, uraim, mikor betelnek napjaim és sírba szállok, nem kell lelkiismeret-furdalást éreznem, hogy védtelenül hagytam a barbár módon megtámadott társadalmat, ugyanakkor nem kell majd keserű fájdalmat éreznem amiatt, hogy ártottam volna valakinek.

Azt mondom, uraim, hogy a diktatúra bizonyos, adott körülmények között, olyan körülmények között, mint a mostani is, legitim kormány, jó kormány, hasznos kormány, mint bármely ésszerű kormány, mely elméletben és gyakorlatban is meg tudja védeni az igazát, és ha nem, uraim, vessenek egy pillantást a társadalom életére.

A társadalom élete, akár az ember élete, akcióból és reakcióból, áramból és ellenáramból, támadó és ellenálló erőkből áll.

Ez a társadalom élete, s ugyanakkor az ember élete is. Tehát: a támadó erőknél, melyeket az emberi testben betegségnek, a társadalom életében pedig másként neveznek, de lényegét tekintve ugyanaz, két állapotuk van: az egyik, amikor szétszórtan vannak jelen a társadalomban, csak az egyes emberekben található meg; a másik már a betegség nagyon súlyos állapota, amikor a támadó erők koncentráltan vannak jelen, politikai szerveződésekben. Azt mondom tehát, nem másért léteznek ellenálló erők úgy az emberi testben, mint a társadalom testében, mint azért, hogy visszaverjék a támadó erőket, s ezért hasonló arányban kell lenniük velük. Amikor a támadó erők szétszórtak, az ellenálló erők úgyszintén, jelen vannak a kormányban, a hatóságokban, a bíróságokon, egyszóval a társadalom egész testében; de amikor a támadó erők politikai szerveződésekben koncentrálnak, szükségképpen – anélkül, hogy bárki megakadályozhatná vagy bárkinek joga lenne megakadályozni – az ellenálló erők egy kézben koncentrálnak. Ez a diktatúra világos, érthető, megdönthetetlen elmélete.

Ez az elmélet, uraim, mely a logika rendje szerint igaz, állandó tény a történelem rendjében. Említsenek egy társadalmat, ahol nem volt

diktatúra, említsenek! Nézzük az athéni demokráciát, vagy a római köztársaságot. Athénban a teljes hatalom a nép kezében volt és cserépszavazásnak nevezték; Rómában a szenátus kezében volt a hatalom, mely egy konzult nevezett ki, s a rendszert – magunk közt szólva – diktatúrának nevezték. *(Úgy van!)* Nézzük a modern társadalmakat, uraim, például Franciaország viszontagságait. Nem beszélek az Első Köztársaságról, mely nem volt más, mint egy hatalmas, véres és rettenetes diktatúra. Későbbi időszakról lesz szó. A Restaurációs Cikkelyekben a diktatúra a 14. cikkelyben talált menedéket; az 1830-as Cikkelyeknek pedig a bevezetésében. És a mostani Köztársaság? Kár szót vesztegetni rá. Mi ez, ha nem diktatúra a köztársaság jelszavával? *(Taps).*

Gálvez Cañero úr idézte itt, nem éppen a megfelelő alkalommal, az angol alkotmányt. Uraim, éppen az angol alkotmány az egyetlen a világon – ilyen okosak az angolok –, ahol a diktatúra nem kivételes, hanem közös jog. Egy valami biztos: a Parlamentnek – minden alkalommal, minden korban, amikor akarja – joga van diktatúrát gyakorolni; mivel nincs más korlátja, mint az értelem, s jogai a teljes diktatórikus hatalmat biztosítják számára. Bármit megtehet, kivéve talán nőből nem csinálhat férfit, s férfiből nőt, jogtanácsosai szerint. *(Derűltség.)* Hatalmában áll felfüggeszteni a *habeas corpus*-t, megváltoztathatja az Alkotmányt, leválthatja az uralkodóházat, s nemcsak azt, de még a vallást is, elnyomja a tudatot, egy szóval mindent megtehet. Ki látott, uraim, szörnyűbb diktatúrát? *(Helyes!)*

Bebizonyítottam, hogy a diktatúra igazság a logika rendjében és tény a történelem rendjében. De többet mondok: a diktatúra, ha a tisztelet megengedné, mondhatnánk, hogy tény az isteni rendben is.

Uraim, az Isten egy bizonyos pontig az embereknek hagyta a társadalmak kormányzását, és kizárólag magának tartotta fenn az univerzum kormányzását. Az univerzumot Isten kormányozza, és ha ki lehetne mondani, ha a politikai szakkifejezéseket alkalmazni lehetne ez esetben, azt mondanám, hogy alkotmányos módon. *(Nevetés a bal oldalon.)* Mindez egyre világosabb és kézenfekvőbb számomra. Meghatározott, elengedhetetlen törvények kormányozzák a világot, ezeket másodlagos okoknak nevezik. Mi mások ezek a törvények, ha nem analógiái azoknak, melyeket alapvetőnek neveznek az emberi társadalmakkal kapcsolatban?

Tehát, uraim: az anyag világában Isten hozza a törvényeket, az emberi társadalmakban pedig – bár más módon – a törvényhozók. Vajon az Isten mindig az általa hozott törvények által kormányoz, melyek örök

bölcsességének szüleményei, s melyeknek átvetett minket, embereket? Nem, uraim, mert néha isteni akarata egészen nyílt és direkt módon abban nyilvánul meg, hogy megtöri azokat a törvényeket, amelyeket ő maga hozott, megváltoztatva a dolgok természetes folyását. Uraim, amikor Isten így tesz, vajon nem jelenthetjük-e ki, amennyiben az emberi nyelv terminusait isteni dolgokra alkalmazni lehet, hogy diktatórikusan cselekszik? Ez bizonyítja, uraim, hogy mennyire esztelen az a párt, mely azt képzei, hogy képes kevesebb eszközzel kormányozni, mint Isten, megfosztva önmagát attól az eszköztől, mely időnként elengedhetetlen, a diktatúrától. Uraim, a kérdés most már – a lényegre szorítkozva – nem az, hogy a diktatúra bizonyos körülmények között fenntartható, sőt, bizonyos körülmények között jó, hanem az, hogy Spanyolországban jelenleg fennállnak-e ezek a körülmények. Ez a leglényegesebb pont, és mostantól kizárólag erre fogok összpontosítani. Ennek érdekében nem teszek mást, mint követem az előttem szólók példáját, tehát át kell tekintennem Európa, majd Spanyolország helyzetét. *(Feszült figyelem.)*

Uraim, a februári forradalom úgy jött, mint a halál: váratlanul. *(Nagy taps.)* Az Isten, uraim, megbüntette a francia monarchiát. Hiába változott meg nagyon ez az intézmény, hogy alkalmazkodjon a körülményekhez és a korhoz, ez nem segített rajta: az ítélet megfellebbezhetetlen volt, bukása elkerülhetetlen. Az isteni joga alapuló monarchia XVI. Lajossal ért véget a vérpádon; a dicsőség monarchiája Napóleonnal egy szigeten, az öröklött monarchia X. Károllyal a száműzetésben, és Lajos Fülöppel véget ért az összes lehetséges monarchia közül, a bölcsesség monarchiája. *(Bravó!)* Szomorú és sajnálatraméltó látvány a tiszteletreméltó, ősi és dicső intézmény, amelyen nem segít sem az isteni jog, sem a törvényesség, sem a bölcsesség, sem a dicsőség. *(Taps.)*

Uraim, megdöbbenünk és elképedtünk, amikor Spanyolországot is elérte a nagy forradalomnak ez az új áramlata. Semmi sem hasonlítható döbbenetünkhöz és csodálkozásunkhoz, hacsak nem az a döbbenet és csodálkozás, amelyet a legyőzött Monarchia látványa kelt. De rosszul mondom: létezik nagyobb döbbenet és nagyobb csodálkozás is a legyőzött Monarchia látványánál, ez pedig a győztes Köztársaság látványa. *(Helyes!)* S most, amikor már tíz hónap eltelt a győzelme óta, kérdezzék, hogyan győzött, kérdezzék miért győzött, kérdezzék, milyen erővel győzött, és nem tud majd felelni. Nem tud majd felelni, mégpedig azért, mert a

Köztársaság nem győzött: a Köztársaság csupán eszköze volt egy nagyobb hatalom győzelmének. *(Csodálkozás).*

Ez a hatalom, uraim, ha megkezdi munkáját – amint elég erős volt, hogy megdöntse a Monarchiát a Köztársaságért – elég erős lesz, hogy megdöntse a Köztársaságot a Császárságért vagy a Monarchiáért, amennyiben ezt szükségesnek látja céljai elérésében. E forradalom okai és következményei, uraim, nagy vitákat váltottak ki Európa és Spanyolország valamennyi szónoki emelvényén. Csodálkozva láttam itt is és ott is, hogy milyen kevés figyelmet szentelnek a forradalmakat kiváltó súlyos okoknak. Uraim, nálunk, akárcsak máshol, a kormányzat hibáit okolják a forradalmakért. Amikor a katasztrófák egyetemesek, váratlanok és tömegesek, mindig a Gondviselés következményei, mert ezek az azok a jellemzők, melyek megkülönböztetik Isten művét az emberektől. *(Hangos taps a többség oldalán.)*

Amikor a forradalmak a fenti jellegzetességeket mutatják, akkor biztosak lehetnek benne, hogy az Isten küldte őket büntetésül az emberek bűneiért. Akarják tudni, uraim, az igazságot az utolsó francia forradalom okait illetően? Az igazság pedig az, hogy februárban érkezett a nagy leszámolás napja a társadalmi osztályok és a Gondviselés között, és ezen a borzalmas napon valamennyi összeomlott. Ezen a napon érkezett a leszámolás, és ismétlem, valamennyi társadalmi osztály összeomlott. Többet mondok, uraim, a Köztársaság saját győzelmének napján csődöt mondott. A Köztársaság azt állította, hogy elhozta a Földre a szabadság, az egyenlőség és a testvériség uralmát, csak hogy ez a három dolog nem eredhet a Köztársaságból, hanem csakis a Megváltásból. *(Helyes!)* És mit tett ez után a Köztársaság? A szabadság nevében szükségyszerűvé tette, kinyilvánította és elfogadta a diktatúrát; az egyenlőség nevében a régi, az eljövendő és a születendő köztársaságpártiak jogán kitalált egy nem tudom miféle arisztokratikus diktatúrát, és nem tudom, miféle neveléses jelképet, végül pedig uraim, a testvériség nevében visszaállította a pogány testvériséget, Eteoklész és Polüncikész²¹ testvériségét, és a testvérek felfalták egymást Párizs utcáin a harcban, mely sok évszázad óta a legnagyobb volt a város falain belül. Ez a köztársaság a három igazság köztársaságának nevezte magát, de én ezt cáfolom: ez a három káromlás és a három hazugság köztársasága. *(Bravó!)*

---

²¹ Az *Antigoné* szereplője. (A fordító)

Elérkezve pedig a forradalom okaihoz, megállapíthatjuk, hogy a radikális párt ugyanarra az okra vezet vissza mindent. Cortina úr azt mondta nekünk tegnap, hogy a törvénytelenések következtében vannak forradalmak, és mert a nép ösztönösen, egyformán és spontán módon felkel a zsarnokok ellen. Nemrég Ordax Avccilla úr azt mondta: „El akarjátok kerülni a forradalmakat? Adjatok enni az éhezőknek!” Mindéből láthatjuk a radikális párt teóriáját: a forradalmak oka részben a nyomor, részben a zsarnokság. Uraim, ez a teória teljes ellentétben áll a Történelemmel. Említsenek nekem példát egy olyan forradalomra, melyet rabszolganépek vagy éhező népek vittek véghez. A forradalom a gazdag népek betegsége, a forradalom a szabad népek betegsége. A régi világban az emberek nagy része rabszolga volt. Említsenek nekem egy forradalmat, melyet rabszolgák vittek véghez. *(A baloldaltól: a Spartacus-féle forradalom).*

Mindössze pár szolgálai harcra futotta az erejükből, de a valódi forradalmakat mindig gazdag arisztokraták csinálták. Nem uraim, nem a rabszolgaságban és nem a nyomorban alszik a forradalmak csirája; a forradalmak csirája a tömeg szenvedélyes vágyában rejlik, mellyel az őt elnyomó rétegek pozíciójára tör. *(Helyes!)* Ha gazdagok vagytok: íme a szocialista forradalmak képlete a középosztály ellen. Ha uralkodók vagytok, íme a nemesi rétegek forradalmának képlete az uralkodók ellen. Végül pedig, uraim, ha olyanok vagytok, mint az istenek, íme az első forradalom képlete Isten ellen. Ádámtól, az első lázadótól kezdve Proudhonig, az utolsó hitetlenig, ez minden forradalom képlete. *(Ugy van!)*

A spanyol kormány – kötelessége szerint – nem akarta, hogy ezt a képletet Spanyolországban is alkalmazzák; annál is kevésbé, mivel a belpolitikai helyzet egyáltalán nem volt kellemes, és nagyon is okos dolog volt megelőzni mind a belső, mind a külső eshetőségeket. Ha nem így cselekedtek volna, az azt jelentette volna, hogy nem ismerik ezeknek a nagy vonzerővel rendelkező áramlatoknak a hatalmát, melyek a forradalmi góccokból válnak ki és szétterjednek, megfertőzve az egész világot. *(Helyes!)*

A belpolitikai helyzet – röviden – a következő: a politikai problémákat nem lehetett sem akkor, sem korábban minden részletét tekintve megoldani, mert nem lehet könnyen megoldást találni egy szenvedélyektől ennyire átfűtött társadalom számára. Az örökösödés problémája megoldatlan volt, mert bár mi győztünk, nem rendelkezünk a győztesek nyugalmával, mely a győzelem egyik alkotóeleme. *(Bravó!)* A

vallási kérdés körül is problémák voltak. Az esküvők körüli problémák, mint tudják, súlyosbodtak²². Kérdem én, uraim: amennyiben a diktatúra mint azt bebizonyítottam, bizonyos körülmények között legitim, bizonyos körülmények között hasznos, fennálltak-e vagy sem ezek a körülmények? Ha azt gondolják, hogy nem álltak fenn, említsenek nekem ezeknél súlyosabb problémákat, melyek megjelentek a Földön. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kormány számításai és a kamara előrelátása nem volt alaptalan. Mindnyájan tudják, uraim, hogy egyszerűen beszélek, mert megvetem a szenvedélyek mesterséges felszítását, én nem erre születtem. Mindnyájan tudják, hogy Madrid utcáin puskalövések kíséretében kikiáltották a Köztársaságot; mindnyájan tudják, hogy Madridban és Sevillában a helyőrség egy részét is megnyerték maguknak, mindnyájan tudják, hogy a kormány erélyes közbelépése nélkül egész Spanyolország Herkules oszlopaitól a Pireneusokig, egyik tengertől a másikig vérfürdő színhelyévé változott volna. És nemcsak Spanyolország. El tudják képzelni, mennyi csapás származott volna belőle, ha győz a forradalom, és szétterjed a világon? Ó, uraim! Ha erre gondolunk, nem kiálthatjuk elég hangosan, hogy az a kormány, mely közbe tudott avatkozni, és képes volt győzni, a Haza minden dicséretét megérdemli. *(Nagyon helyes!)*

A fentiekben vázolt kérdés ezen felül az angol-problémával bonyolódott, s mielőtt belekezdénék – itt jelzem, hogy csak röviden szólok róla, mivel így látom helyénvalónak –, tehát, mielőtt belekezdénék, engedje meg a Tisztelt Ház, hogy kifejtsek néhány általános gondolatot, melyet idetartozónak vélek.

Uraim, mindig is hittem, hogy a vakság jel, az emberek estében éppúgy, mint a kormányoknál vagy a hanyatló nemzeteknél. Hiszem, hogy Isten mindig azokat vakítja meg először, akiket el akar veszíteni, azért, hogy ne lássák a szakadékot, melyet a lábuk elé helyez, s ezt azzal kezdi, hogy megzavarja a fejüket. A fentieket alkalmazva arra a politikára általában, melyet pár éve Anglia és Franciaország folytat, uraim, kijelentem, hogy már régen megjósoltam nagy szerencsétlenségek és katasztrófák bekövetkeztét. Nyilvánvaló, visszafordíthatatlan történelmi tény, hogy Franciaországnak a Gondviselés azt a feladatot adta, hogy az új eszmék terjesztésében elől járjon, akár politikai, akár vallási vagy társadalmi eszmékről legyen szó.

---

²² Mária Krisztina korábbi, titkos esküvője a nyilvánosság tudtára jutott, valamint II. Izabella megházasításával és esküvőjével kapcsolatban is adódtak problémák. (A fordító)

A modern időkben három nagy eszme jelent meg Európában: a katolikus eszme, a filozófiai eszme és a forradalmi eszme. Nos, uraim, mindhármát Franciaország vezette be. Nagy Károly volt az a francia, aki a katolikus eszmét elterjesztette; Voltaire volt az a francia, aki a filozófiai eszmét és Napóleon az a francia, aki a forradalmi eszmét képviselte. *(Nagy taps)*. Ugyanígy, hiszem, hogy Anglia Gondviselés adta feladata fenntartani a világ erkölcsi egyensúlyát azáltal, hogy Franciaország örök kontrasztját alkotja. Ha Franciaország az áram, Anglia az ellenáram a tengerben. *(Nagyon jó!)*

Képzelnék el egy pillanatra az áramot ellenáram nélkül: a tengerek elöntենék a kontinenseket. Képzelnék el az ellenáramot az áram nélkül: a tengerek eltűnnének a Földről. Képzelnék el Franciaországot Anglia nélkül: a világ állandó megrázkódtatások árán haladna előre, mindennap új alkotmány lenne, minden órában új kormányzati forma. Képzelnék el Angliát Franciaország nélkül, a világ mindig a tiszteletreméltó Földnélküli János bullája szerint vegetálna, mely a legállandóbb az összes angol alkotmány között. Mit jelent akkor, uraim, a stabilitás által korlátozott haladás és a haladás által élénkített stabilitás? *(Jól van!)*

Nos, uraim, néhány éve – és itt a kortárs történelmet hívom tanúul és az Önök emlékeit – ez a két nagy nemzet elfelejtette hajdani tetteit és a Gondviseléstől kapott történelmi feladatát a világban. Franciaország ahelyett, hogy új eszméket terjesztett volna a világban, a *status quo*-t hirdette mindenfelé; a *status quo*-t Franciaországban, a *status quo*-t Spanyolországban, a *status quo*-t Keleten. Anglia, ahelyett, hogy a stabilitást hirdette volna, éppen az ellenkezőjét tette Spanyolországban, Portugáliában, Franciaországban, Itáliában, Görögországban. Mi következett mindebből? Az, aminek elkerülhetetlenül be kellett következnie: e két nemzet olyan szerepet vállalva fel, mely sohasem volt a sajátja, a lehető legrosszabbul adta azt elő. Franciaország ördögből pappá akart válni, Anglia paptól ördöggé. *(Nagy derűlttség, hatalmas taps)*.

Ez, uraim, a kortárs történelem; Angliát illetően pedig röviden pár szót: kérem az Istent, uraim, hogy ne büntesse katasztrófákkal – bár megérdemelten – a hibáiért, mint Franciaországot, mert semmi sem hasonlítható ahhoz a hibához, melyet Anglia követett el a forradalmi pártok támogatásával. Micsoda szerencsétlenség! Fogalma sincs róla, hogy a veszély napján ezek a pártok ösztönösen cserbenhagyják majd? Talán nem történt már meg? Meg kellett történnie, uraim, mert a világ minden

forradalmára tudja, hogy amikor a forradalmak valóban bekövetkeznek, hogy amikor sötét felhők tornyosulnak, hogy amikor a látóhatár elsötétedik, hogy amikor a hullámok magasra csapnak, a forradalom hajójának csak Franciaország lehet a kormányosa. *(Érős, élénk taps).*

Uraim, ez volt az Anglia által, pontosabban szólva kormánya és tisztviselői által követett politika az utóbbi időkben. Azt mondtam, és újra megismétlem, nem akarom részletezni ezt a kérdést; s erre komoly okok készítetnek. Először is a közjó, mert ünnepelesen ki kell jelentenem, hogy minden vágyam egy bensőséges szövetség, egy teljesebb unió a spanyol és az angol nemzet között, melyet csodálok és tiszteltek, mint a – talán – legszabadabb, legerősebb, legérdemdúsabb nemzetet a Földön. Nem akarom szavaimmal súlyosabbá tenni ezt a problémát, sem hátrányosan befolyásolni vagy megzavarni a jövőbeni tárgyalásokat. De van egy másik ok is, amely arra készítet, hogy ne részletezzem ezt az ügyet. Hogy beszéljek róla, ahhoz szükséges lenne, hogy beszéljek egy emberről is, aki barát volt, jobb barát, mint Cortina úr, de én nem tudok úgy segíteni neki, ahogy Cortina úr tudott; a becsület nem enged többet, mint hogy hallgatással segítsem. *(A többség padjaiban Bulwer²³ nevét említik)*

Cortina úr, amikor a problémát taglalta - engedje meg, hogy őszinte legyek -, a pillanat szédületében elfelejtette, hogy ki ő, hol van, és kik vagyunk mi. Cortina úr azt hitte, hogy ügyvéd, de nem volt ügyvéd, hanem parlamenti képviselő. Cortina úr azt hitte, hogy bírók előtt beszél, pedig valójában képviselők előtt beszélt. Cortina úr azt hitte, hogy a bíróságon szólalt fel, holott parlamenti ülésen volt. Azt hitte, hogy peres ügyről van szó, holott valójában egy nagy nemzeti politikai ügy volt, s ha mégis pernek nevezzük, akkor két nemzet peréről volt szó. Nos, uraim, Önök szerint illett Cortina úrhoz a nemzet ellenfeleit védő ügyvéd szerepe? *(Taps a többség padjaiban).* Uraim! Ez talán hazafiasság? Ilyen egy hazafi? Ó, nem! Tudják mit jelent hazafinak lenni? Hazafinak lenni, uraim, az szeretni, az gyűlölni, az érezni a szeretetet és érezni a gyűlöletet, ahogyan Hazánk érzi. *(Bravó!)*

---

²³ Bulwer Anglia nagykövete volt. Felkérték, hogy vegyen részt az 1848-as márciusi és májusi spanyolországi provokációkban. Narváez kérte, hogy váltsák le. A miniszterelnök, lord Palmerston megtagadta. Narváez saját hatáskörében hazaküldte Bulvert. Az angol kormány erre kiutasította a spanyol nagykövetet, Istrúizt, és elkezdte támogatni a Don Carlost. A kapcsolatok Angliával feszültek voltak Donoso beszéde idején.

Említettem, uraim, hogy csak röviden fogom érinteni ezt a kérdést, és íme, már be is fejeztem.

A titkár (Lafuente Alcántara): Mivel az ülés ideje letelt, kérdezem a Tiszelt Házat, hogy meghosszabbítsuk-e az ülést. *(Sok hang: Igen, igen. A folytatásban egveznek meg).*

Valdegamas márkija (Donoso Cortés): De uraim, sem a belső körülmények, melyek oly súlyosak, sem a külső körülmények, melyek oly bonyolultak és veszélyesek voltak, nem tudták enyhíteni az urak véleményét, akik azokban a padokban ülnek. És a szabadság? – mondják nekünk. Micsoda? A szabadság nem mindenekfelett való? És a szabadságot, legalábbis az egyéni szabadságot nem áldozták fel talán? A szabadság, uraim! Ismerik azokat az elveket, amelyeket hirdetnek és a nevet, amelyet kiejtenek azok, akik kiejtik ezt a szent szót? Ismerik a kort, amelyben élnek? Nem ért el Önökig, uraim, a legutóbbi katasztrófák zaja? Micsoda? Még nem tudják, hogy a szabadságnak vége? Akkor mit akarnak? Nem vettek részt, mint ahogy én részt vettem lelkiileg fájdalmas tusájában? Akkor, uraim? Nem látták üldözötten, kicsúfoltan, a világ demagógjai által álnok módon megsebesítetten? Nem látták aggodalmát Svájc hegyei között, a Szajna, a Rajna, a Duna és a Tiberis partján? Nem látták felmenni a Quirinalra, a Kálvária hegyére? *(Nagy taps).*

Uraim, borzasztó ez a szó, de nem szabad megtartóztatnunk magunkat a borzasztó szavak kiejtésétől, ha az igazat mondjuk, és én kész vagyok kimondani. A szabadságnak vége! *(Csodálkozás hangjai)* És nem támad fel, uraim, sem a harmadik napon, sem a harmadik évben, de talán a harmadik évszázadban sem. Megrémíti Önöket, uraim, a zsarnokság, melyet elszenvedünk? Apróság ez, uraim, nagyobb dolgokat is fognak látni. Kérem Önöket, uraim, jegyezzék meg jól a szavaimat, mert amit mondani fogok, az események, amelyek bekövetkeztét jósolom a közeli vagy a távolabbi jövőben, de nem a nagyon távoli jövőben, pontról pontra be fognak következni. *(Élénk érdeklődés).*

Alapjában véve az Önök legnagyobb hibája abban áll, uraim *(A bal oldalhoz fordul)*, hogy nem tudják merre tart a civilizáció és a világ. Önök azt hiszik, hogy a civilizáció és a világ halad, amikor valójában visszafejlődik. A világ, uraim, gyors léptekkel halad minden emberemlékezet leghatalmasabb és legpusztítóbb zsarnoksága felé. Ez a

világ és a civilizáció útja. Nem kell prófétának lennem, hogy mindezt kijelentsem. Elég megfigyelnem az események félelmetes együttesét az egyetlen igaz nézőpontból: a katolicizmus magasságából.

Uraim, nincs több, mint két lehetséges fajtája a kényszernek: egyik a belső, másik a külső, egyik a vallási, másik a politikai. A dolgok természetéből következik, hogy amikor a vallásos érzület túlsúlyba kerül, a külső kényszer csökken, és amikor a vallásos érzület csökken, a politikai kényszer, a zsarnokság felerősödik. Ez az emberiség és a Történelem egyik törvénye. Ha nem így vélik, uraim, nézzék, milyen volt a világ, milyen volt a társadalom a kereszténység előtt, mondják meg, milyen volt belső kényszer, vallásos érzület nélkül. A zsarnokok és a rabszolgák társadalmá volt az. Említsenek nekem csak egy népet abból a korból, ahol nem voltak rabszolgák, ahol nem volt zsarnokság. Ez vitathatatlan, kétségbekonhatatlan, kézenfekvő tény. A szabadság, az igazi szabadság, mindenki szabadsága a Megváltóval jött el a világra. *(Így van!)* Ez is vitathatatlan tény, sőt, a szocialisták által is elismert tény, amit meg is vallanak. A szocialisták isteni embernek nevezik Jézust, sőt, önmagukat az Ő munkássága folytatóinak mondják. 'Az Ő folytatóinak, szentséges Isten! Ők, a vér és a bosszú emberei folytatói annak, aki azért élt, hogy jót tegyen, aki nem nyitotta a száját más szóra, mint áldásra, aki nem tett más csodát, mint hogy megszabadította a bűnösöket a bűnük alól, feltámasztotta a holtakat, aki három év alatt nagyobb forradalmat vitt véghez, mint évszázadok sora, és azalatt nem omlott más vér, mint az Ővé. *(Lelkes, általános taps).*

Uraim, kérem, szenteljének nekem még egy kis figyelmet, és megmutatom Önöknek a Történelem legcsodálatosabb párhuzamát. Már láttuk, hogy az antik világban, amikor a vallási vagy belső kényszer nem csökkenhetett tovább, mivel nem is létezett semmiféle vallási kényszer, a politikai kényszer a végső határokig nőtt, a zsarnokságig. De Jézus Krisztussal megszületett a vallási vagy belső kényszer, és ez a politikai kényszer megszűnését eredményezte. Ez annyira igaz, hogy mikor Jézus és tanítványai létrehozták saját társadalmukat, az volt az egyetlen társadalom, mely kormány nélkül létezett. Jézust és tanítványait egyedül a szeretet kormányozta, a Mester szeretete a tanítványai iránt, és a tanítványok szeretete a Mester iránt. Amikor tehát a belső kényszer teljessé vált, az az abszolút szabadságot jelentette.

Folytassuk a párhuzamot. Elérkeztünk az apostoli időkhöz, melyet most kifejték, mivel céljainnak így felel meg. A fentiekben említett apostoli időktől kezdve a kereszténység megjelenéséig a Capitoliumban, azaz Nagy Konstantin idejéig, uraim, a keresztény vallás, pontosabban a belső vallási kényszer a tetőpontján volt, de bár a tetőpontján volt, az történt, ami minden emberek alkotta társadalomban szokott: fejlődni kezdett egy csíra, mely nem volt más, mint a vallási szabadság csírája. Nos, uraim, figyeljenek a párhuzamos folyamatra: a vallásos érzület gyengülésének kezdete egybecsik a politikai kényszer növekedésének a kezdetével. Még nincs kormány, nincs rá szükség, de egyfajta kormány-kezdeményre már igen. Így az akkori keresztény társadalomban nem volt szükség valódi jogászokra, hanem csak döntőbírákra és barátságos békítőkre, s ez már egyfajta kormány-embrió. Nem volt ennél semmi több, az apostoli idők keresztényei nem pereskedtek, nem jártak bíróságra, nézeteltéréseiket a döntőbírókra bízta. Figyeljék meg, uraim, hogy a kormány a korrupcióval együtt fejlődik.

A feudális idők elérkeztevel a vallás továbbra is a fénykorát éli, de az emberi szenvedélyek bizonyos mértékig már megsértőzték. Mi a helyzet, uraim, ezekben az időkben a politika világában? Már szükség van egy valódi, tényleges kormányra, de ekkor még megteszi a leggyengébb fajta is: így születik meg a feudális monarchia, minden monarchiák leggyengébbike.

Folytassuk a párhuzamot. Elérkezik, uraim, a XVI. század, e században a lutheranizmus megjelenésével, ezzel a hatalmas politikai, társadalmi és vallási botrányal, a nép szellemi és erkölcsi felszabadulásának eme aktusával a következő intézménybeli változások esnek egybe: elsősorban a feudális monarchiák ez időben abszolút monarchiákká válnak. Úgy vélik, uraim, hogy egy monarchia nem lehet több, mint abszolút? Egy kormányzat mi más lehet, mint abszolút? De szükséges volt, uraim, hogy a politikai kényszer még ennél is nagyobb legyen, mivel a vallási kényszer tovább csökkent, ennek következtében a politikáinak emelkednie kellett. Milyen új intézmény született? Az állandó hadseregek. És tudják, uraim, hogy mi az állandó hadsereg? Hogy definiálhassuk, ahhoz előbb tudni kell, hogy mi a katona. A katona nem más, mint egy rabszolga egvenruhában. Látják tehát, hogy a vallási kényszer csökkenésével a politikai kényszer az abszolutizmusig emelkedik, sőt, tovább lép. A kormányt nem elégitette ki az, hogy abszolút lett, szüksége volt rá – és meg is szerezte – az abszolút lét privilégiumát: azt, hogy millió „karral” rendelkezék.

És mindezen túlmenően, uraim, szükséges volt, hogy a politikai kényszer tovább emelkedjen, mert a vallási tovább csökkent: s így is történt. Milyen új intézmény született ekkor, uraim? A kormányok azt mondták: „Már van millió karunk, de ez nem elég, többre van szükségünk, azt akarjuk, hogy millió szemünk legyen.” És megszületett a rendőrség, és a rendőrséggel a millió szem. Ennek ellenére a politikai kényszernek tovább kellett emelkednie, mert a vallásos érzület tovább csökkent; és így is történt.

A kormányoknak nem volt elég, hogy millió karjuk és millió szemük van, millió fület is akarta, és ezt el is érték az adminisztráció központosításával, mely által a kormány értesül minden panaszról és reklamációról.

Nos, uraim, mindez nem volt elég, mert a vallásos érzület tovább csökkent, és szükséges volt, hogy a politikai kényszer tovább emelkedjen... De meddig, uraim! Mert tovább emelkedett.

A kormányok azt mondták: „Az elnyomáshoz nem elég millió kar, az elnyomáshoz nem elég millió szem, az elnyomáshoz nem elég millió fül, többre van szükségünk: arra a privilégiumra, hogy ugyanabban az időpontban mindenhol ott legyünk.” És a táviró feltalálásával elérték ezt is.

Uraim, ilyen állapotban volt Európa és a világ, amikor az első forradalmi fellángolás azt adta tudtul mindenkinek, hogy még mindig nincs elég zsarnokság a világon, mert a vallásos érzület szintje a minimum alá csökkent.

Azt ígértem, és be is tartom, hogy teljes nyíltsággal fogok beszélni. *(A figyelem megkétszereződik.)* Két lehetőség van tehát: vagy reagál milderre a vallás, vagy nem. Ha bekövetkezik a vallási reakció, meg fogják látni, uraim, hogy a vallásos érzület emelkedésével spontán és természetesen módon a nép vagy a kormány minden erőfeszítése nélkül elkezd majd csökkenni a politikai kényszer, míg el nem érkezik a népek szabadságának a napja. *(Bravó!)* De, ha nem így történik, uraim – és ez súlyos eset, nem szokás a tanácskozó testületek figyelmét így felhívni ezekre a problémákra, mint én tettem ma, de a világ eseményeinek súlyossága, és úgy vélem, az Önök jóindulata is felment engem – tehát, uraim, azt mondom, hogy ha a vallásos érzület szintje tovább csökken, nem tudom, hol fog megállni. Nem tudom, uraim, és reszketek, ha belegondolok. Figyeljenek az általam előterjesztett analógiákra: ha a vallásos érzület tetőpontján nem volt szükség semmiféle kormányra, a vallásos érzület megszűntével mindenfajta kormány, mindenfajta zsarnokság kevés lesz. *(Feszült figyelem).*

Uraim, élő sebbe nyúltunk, ez Spanyolország problémája, Európa problémája, az emberiség problémája, a világ problémája. *(Valóban!)*

Vegyenek figyelembe egy dolgot, uraim. A régi világban a zsarnokság kegyetlen és pusztító volt, de voltak fizikai határai, mivel az államok kicsik voltak, és nemzetközi kapcsolatok nemigen léteztek. Ennek következtében a régi világban nem léteztek nagyszabású diktatúrák, egyet kivéve: Rómát. De most, uraim! Mennyit változott a világ! Uraim: minden feltétel adva van egy hatalmas, óriási, univerzális, végtelen zsarnokság létrejöttéhez; már nincsenek korlátok, sem fizikaiak, sem erkölcsiek. Már nincsenek fizikai korlátok, mivel a gőzhajó és a vasút számára nincsenek határok, az elektromos távíró nem ismer távolságokat; és nincsenek erkölcsi korlátok, mert minden lélek megosztott, és minden hazafiasság halott. Mondják meg akkor, igazam van vagy nincs, amikor a világ közeli jövőjéért aggódom? Mondják meg, amikor ezekről a problémákról beszélek, valódi problémákról beszélek-e?

Csak egy mód van a katasztrófa elkerülésére, egy és nem több. Mert nem kerülhető el nagyobb szabadsággal, garanciákkal, új alkotmányokkal, hanem csak úgy kerülhető el, ha mindenkit elvezetünk addig a pontig, ha erőnk engedi, ahol kiváltható egy egészséges vallásos reakció. Nos, uraim: lehetséges ez a reakció? Igen, az. De valószínű? Uraim, a legmélyebb szomorúsággal mondom, nem hiszem, hogy valószínű lenne. Láttam és ismertem, uraim, sok embert, akik elhagyták a hitüket, majd visszatértek hozzá; de sajnos, uraim, sohasem láttam egy népet sem, mely visszatért volna a hitéhez, melyet elvesztett.

Ha maradt volna még némi reményem, azt szétoszlatták volna, uraim, a Rómában nemrégiben történt csemények, s itt most két szót szólnék erről a kérdésről, melyet Cortina úr is említett.

Uraim, a Rómában történeteknek nincs neve. Önök hogyan neveznék, uraim? Siralmasnak? Siralmas mindaz, amit eddig mondtam, és ez még inkább. Szörnyűnek neveznék? Uraim, ezek az csemények többek ennél.

Róma legjelesebb trónján a világ legigazságosabb, legvallásosabb férfiája ült, ma már nem ül ott. Mit tett Róma ezzel a vallásos és igazságos férfival? Mit tett ez a város, ahol hősök, császárok és pápák uralkodtak? A pápák trónját lecserélte a demagógok trónjára. Az Isten ellen lázadó bálványként kezdte imádni a kardot. Ez történt. A kard, uraim, a demagógok kardja, a vércs kard, ez ma Róma bálványa. Ez a bálvány

döntötte le IX. Piust a trónról. Ez a bálvány, melyet a kannibálok csapatai hordoznak az utcákon. Kannibálokat mondtam? Akkor rosszul mondtam, mert a kannibálok kegyetlenek, de nem hálátlanok. *(Nagy taps.)*

Uraim, megígértem, hogy őszintén fogok beszélni, és így is teszek. Azt mondom, szükséges, hogy Róma uralkodója visszatérjen Rómába, vagy – bár Cortina úr nem így véli – Rómában kő nem marad kövön. *(A többség padjairól: Úgy van!)*

A katolikus világ nem engedheti meg és nem is fogja megengedni, hogy e város, ahol most fékevesztett örület tombol, a kereszténység képletes elpusztulását jelentse. A civilizált Európa nem engedheti meg és nem is fogja megengedni, hogy betörjék az európai civilizációt jelentő épület kupoláját. A világ, uraim, nem engedheti meg, és nem is fogja megengedni, hogy Rómában, e szent városban egy különös dinasztia lépjen trónra: a büntett dinasztiája. *(Bravó!)* És ne mondja senki, uraim, amit Cortina úr mond, amit az újságok mondanak, és amiről eme urak *(A bal oldal felé fordul)* szólnak beszédeikben, hogy két dologról van szó: egy világról és egy egyháziról, és hogy a probléma a világi uralkodó és népe között támadt, s hogy a pápa továbbra is létezik. Csak két szót erről a kérdésről: két szó, uraim, mindent megmagyaráz.

Az egyházi hatalom gyakorlása minden kétséget kizárólag a pápa légszemből feladata, és a világi hatalom csak járulékos tényező, de egyúttal szükséges is. A katolikus világnak joga van hozzá, hogy dogmáinak tévedhetetlen orákuluma szabad és független legyen: a katolikus világ nem rendelkezik biztos tudással, mely függetlenné tehetné és szabaddá, csak abban az esetben, ha van uralkodója, mert az uralkodó nem függ senkitől. *(Nagyon helyes!)* Ennek következtében, uraim, az uralkodókérdés, mely a világ minden táján politikai ügy, Rómában ezen felül vallási kérdés is, a nép a világ minden táján uralkodóvá válhat, csak Rómában nem, alkotmányozó nemzetgyűlések mindenhol létezhetnek, csak Rómában nem, Rómában nem létezhet más alkotmányos hatalom, csak ami már eddig is létezett. A Pápa Állam, uraim, nem tartozik Rómához, nem tartozik a pápához, a Pápa Állam a katolikus világhoz tartozik; és a katolikus világ elismerte a pápa szabadságát és függetlenségét, s még maga a pápa sem szabadíthatja meg magát az uralkodás alól és a függetlenség alól. *(Általános taps.)*

Befejezem, uraim, mivel a Tisztelt Ház már nagyon fáradt, és én is. *(Sokan: Nem, nem!)* Uraim, őszintén szólva nem tudom már folytatni, mivel

fáj a torkom, kész csoda volt, hogy beszélni tudtam, de ami a legfontosabb, azt már elmondtam.

Most, miután én is taglaltam azt a három külső problémát, melyről Cortina úr szólt, befejezésül rátérek a belsőre. Uraim, a világ kezdete óta máig vita tárgya, hogy milyen stratégiával lehet leghatékonyabban megelőzni a forradalmakat: ellenállással vagy engedékenységgel. De mára már, uraim, szerencsére megoldódott ez a kérdés, mely a világ kezdete óta 48-ig függőben volt, 48 óta már nincs szó semmiféle megoldatlan kérdéstről.

Uraim, ha torkom állapota engedné, most összefoglalnám az állításomat igazoló eseményeket februártól máig, de így meg kell elégednem azzal, hogy kettőt említek: az első Franciaország. A Monarchia ott nem állt ellen, a köztársaság, melynek ahhoz is alig volt ereje, hogy mozogjon, legyőzte; és ez a gyenge köztársaság le tudta győzni a szocializmust is, mert ellenállt neki.

Rómában - s ez a másik példa, amelyet említek - mi történt? Mondják, ha Önök festők lennének, és le akarnák festeni a példaszerű uralkodót, találnának-e más modellt, mint IX. Pius? Uraim, IX. Pius, akárcsak isteni Mestere, csodálatos és bőkezű akart lenni, megtalálta az eltévedt bárányokat, kinyújtotta feléjük kezét, és visszahozta őket a hazájukba; a szabadságra vágyóknak szabadságot adott, minden szava áldás volt, és most, uraim, mondják meg, jótéteményei mértékével nem ér-e fel, sőt nem haladta-e meg az őt ért gyalázat mértéke? Ezt figyelembe véve, uraim, vajon az engedékenység stratégiája nem túltárgyalt kérdés-e? *(Úgy van!)*

Uraim, ha itt arról lenne szó, hogy választani kell a szabadság és a diktatúra között, nem lenne e helyen semmiféle meghasonlás, mert ki esne térdre a diktatúra előtt, aki a szabadságot átélheti? De nem erről van szó. A szabadság valójában nem létezik Európában; az alkotmányos képviselők már szinte mindenfelé pusztá, élettelen csontvázak csupán. Emlékezzenek vissza a Római Birodalomra! A Római Birodalomban valamennyi köztársasági intézmény létezett: léteztek teljhatalmú diktátorok, sérthetetlen bíróságok, szenátori családok, jeles konzulok, mindez, uraim, létezett, az eltérés mindössze egy dologban mutatkozott: egy emberrel több és nincs köztársaság. *(Úgy van!)*

Nos, uraim, ezek az alkotmányos kormányok Európa szinte minden részén; Cortina úr, anélkül, hogy gondolt volna rá, anélkül, hogy tudta volna, megmutatta nekünk tegnap. Nem azt mondta-e Cortina úr, és teljes

joggal, hogy jobban szereti azt hallani, amit a Történclem mond, mint amit az elméletek? A történclemhez fellebbezett. Cortina úr, mik ezek a kormányok, melyeket mindig legyőznek a zavargó kisebbségek, mik ezek a felelős miniszterekkel, akik nem felelnek semmire, sérthetetlen királyaikkal, akiket végül mégis mindig sérelem ér? Ezért, uraim, mint már említettem, nem a szabadság és a diktatúra között kell most választani, ha így lenne: én a szabadság mellett szavaznék, mint itt mindenki. De most arról van szó: és ezzel befejezem, hogy a lázadás diktatúrája vagy a kormány diktatúrája között kell választani, s ez esetben én a kormány diktatúráját választom, mivel ez elbíráhatóbb és nem olyan gyalázatos. *(Taps a többség papjaiban.)*

Arról van szó, hogy választani kell az alulról jövő és a felülről jövő diktatúra között, és én azt választom, amely felülről jön, mert tisztább és nyugodtabb régiókból jön; a tör és a kard diktatúrája között kell választani, és én a kard diktatúráját választom, mert az nemesebb. *(Bravó!)* Uraim, szavazáskor két csoportra fog osztani bennünket ez a kérdés, és önmagunkhoz hűen fogunk szavazni. Önök, Uraim, mint mindig, a népszerűbb megoldásra fognak szavazni; mi, uraim, az egészségesebbre.

(Nagy hangzavar követi a beszédet. A szónok fogadja a gratulációkat csaknem az egész Házból.)

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.
Felclős kiadó: Dr. Pándi Lajos egyetemi docens
Felclős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 163/2000.

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. Az 1887-es földközi-tengeri egyezmények. [Nyemcsok Attila] (elfogyott)
2. A tilisiti béke (1807. júl. 7.). [Szász Erzsébet] (elfogyott)
3. Talleyrand, Charles-Maurice: Értekezés annak előnyeiről, hogy a jelen körülmények között új gyarmatokat szerezzünk. [Szász Géza]
4. A schönbrunni béke (1809. okt. 14.). [Szász Erzsébet]
5. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (elfogyott; utánnomás: 23. sz.)
6. Korai angolszász törvények I. A kenti törvények. [Szántó Richárd]
7. Az 1939–40-es finn–szovjet háború dokumentumai. [Engi Imre]
8. Dokumentumok az orosz–szovjet törekvésekről a Boszporusz és a Dardanellák megszerzésére (Konstantinápoly-egyezmény, 1915; német–orosz tárgyalások, 1940). [Boros Tamás]

1993

9. A Birodalom és Észtország. A szovjet–észt szerződésnek megszületésének dokumentumai (1939 szeptember). [Vandlik Krisztina]
10. Edward Balliol skóciai hadjárata. Részletek A Lanercosti Krónikából és a bridlingtoni kanonok Gestájából. [Kiss Andrea]
11. Az 1943 decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai. [Gulyás László]
12. Békeszerződés Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között (1783. szept. 3.). [Kökény Andrea]
13. Új bécsi tudósítások a kiváló Schwarzenberg grófnak a tatai, veszprémi és palotai erődök és más helyek elfoglalásáról, a szigeti erőd összeomlásáról és a Törökországban napról-napra erősödő hanyatlásról (1599). [Lévai Judit]
14. 1789 Franciaországa a panaszok tükrében. [Gyuricza Róbert]

1994

15. Az 1594-es birodalmi gyűlés határozatai a magyar háborút illetően. [Wölfinger Ildikó]
16. Volgai német dokumentumok (1918–1941). [Opauzskj István]
17. Az 1916. évi arab felkelés kiáltványa. [Ferwagner P. Ákos, Lőkös István]
18. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Varga Vanda Éva] (elfogyott; utánnomás: 34. sz.)

1995

19. A Constantinus-i adománylevél (Donatio Constantini – VIII. sz.). [Piti Ferenc]
20. A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. [Szász Erzsébet]
21. A lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió kapcsolatfelvételének dokumentumai, 1941. [Csósz László]
22. Németország két megosztási terve (Morgenthau-terv, Frankfurti dokumentumok). [Mayer János]
23. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria–Magyarországot! (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (az 5. sz. utánnomása).
24. Az 1849-es magyar–velencei szerződés. [Krámlí Mihály]
25. Az Anitta-felirat (i. e. 1600 körül) [Bolega Erika]

1996

26. A jeruzsálemi Szent János Lovagrend regulája. [Homonnai Sarolta, Hunyadi Zsolt]
27. Az amerikai alkotmányozási vita: a federalisták írásából (1787–1788). [Berkes Tímea]

28. Források a németek Szovjetunióba történő kitelepítéséről Közép-Kelet-Európából (1945–1953). [Köteles Péter]
29. Turgot: Levelek a toleranciáról. [Balázs Péter]

1997

30. Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). [Eiler Ferenc]
31. Vikingek az angolszász krónikában. [Rimaszombati Károly] (elfogyott)
32. Gildas: Britannia romlásáról. [Novák Veronika]

1998

33. AZ 1904-es szerb–bolgár szerződéses. [Horváth Krisztián]
34. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Jójárt Júlia, Varga Vanda Éva] (a 18. sz. utánnyomása + színes melléklet)
35. Szultáni fermán a Bolgár exarchátus megalapításáról. (1870. febr. 28.). [Horváth Krisztián]
36. A fiatal Napóleon írásai Korzikáról. [Jókai Rita]
37. Esztergom 1595-ös visszavétele a napi jelentések tükrében. [Bagi Zoltán Péter, Szász Gáza]
38. Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szept. 10.). [Eveli Péter, Dobos Erzsébet]
39. Tervezet a kereszténység leendő békéjéről (Podjebrád-béketerv, 1464). [Karáth Tamás]
40. Törvény Skócia lefegyverzéséről (1746). [Fejér Ingrid]

1999

41. Az 1902-es orosz–bolgár katonai konvenció. [Horváth Krisztián]
42. Szemelvények Aeneas Sylvius Piccolomini „Európa” c. művéből. [Nótári Tamás]
43. Marcus Tullius Cicero M. Caelius védelmében mondott beszéde. [Nótári Tamás]

2000

44. „A népszövetség halála” Dokumentumok az olasz–etióp konfliktus történetéből (1935–1936). [Szélinger Balázs]
45. A szudétánémet kérdés a második világháborúban (Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943). [Kasza Péter]
46. Načertanije (A szerb nemzeti és külpolitika titkos dokumentuma, 1844). [Szajcsán Éva]
47. Juan Donoso Cortés: Értekezések. [Bán Mónika]

Megrendelhető (ára: 250.– Ft [a 34. szám: 500.– Ft] + postaköltség):
Pándi Lajos, SZTE BTK Történeti Intézet, 6722 Szeged, Egyetem u. 2. ;
(62) 544–806; pandi@hist.u-szeged.hu